

**MAAHANMUUTTAJASOSIAALITYÖN
KONSULTAATIOVERKOSTO JA
KEHITTÄMINEN POHJANMAAN MAAKUNNISSA**

Miia Mäntylä – Arttu Vainio

HANKKEEN SISÄINEN ARVIOINTI

Kirsti Kuusela

DET HAR INTE VARIT NÅGON DANS PÅ ROSOR

**Tjänstemännens syn på flyktingarnas situation och arbetet med
integration i Närpes och några kommuner i Norge och Sverige**

Palvelututkimuksia 4/2005

Vaasan yliopisto

Levón-instituutti

ESIPUHE

Mitä hankkeen aikana tehdään ja miten? Kuka hanketta toteuttaa ja mitä saadaan aikaan? Näihin kysymyksiin saa hyvin vastauksen käsillä olevasta Maahanmuuttajasosiaalityön konsultaatioverkosto ja kehittäminen Pohjanmaan maakunnissa -hankkeen sisäisen arvioinnin raportista.

Maahanmuuttajasosiaalityön kehittämishankkeen ideoi sosiaalialan osaamiskeskuksen kehittäjäryhmä. Kehittäjäryhmä koottiin vuonna 2002 täsmentämään Pohjanmaan ja osin Keski-Pohjanmaan kuntien sosiaalityössä koettuja maahanmuuttajatyön erityiskysymyksiä.

Kehittämishankkeen toteuttivat yhteistyössä Kokkola, Närpiö, Pietarsaari ja Vaasa, joka hallinnoi hanketta. Hanke oli varsin onnistunut siinä mielessä, että kussakin hankekaupungissa voitiin toteuttaa ja kokeilla omia erilaisia ratkaisuja paikallisten tarpeiden mukaisesti. Paikallisesta toteutuksesta vastasivat pääasiassa sosiaalityöntekijä ja hankkeeseen palkatut kolme palveluohjaajaa. Hanke onnistui myös muulla tavalla. Alueen muiden kuntien sosiaalityöntekijät, jotka työskentelevät maahanmuuttajien parissa, ovat olleet mukana esim. hankkeen aikana luoduissa vertaisryhmissä. Näin neljä hankekaupunkia on luonut edellytyksiä maahanmuuttajasosiaalityön kehittämiseksi alueellisesti varsin laajasti. Laajan hankkeen toteuttaminen vaatii hyvää koordinaatiota ja tästä ovat vastanneet projektikoordinaattori sekä hankekaupunkien sosiaalijohto.

Näyttää siltä, että hankkeen aikana maahanmuuttajien parissa työskentelevät sosiaalityöntekijät ja palveluohjaajat ovat tarkentaneet sosiaalityön roolia ja tehtäviä maahanmuuttajatyössä sekä työssä välttämättömä yhteistyötä, myös yli sektorirajojen. Itsearviointina toteutettu arviointi on ollut merkityksellinen. Sen aikana hankkeessa työskentelevät työntekijät ovat voineet tarkentaa työnsä tavoitteita, reflektoida ja hahmottaa yhteisesti hankkeen kokonaisuutta. Tähän ei nykyisin kiireisessä työssä yleensä ole aikaa.

Hanke on päättymässä, mutta hankkeessa tehty työ ei pääty. Tarkoituksena on jatkaa yhteistä työtä vertaisryhmissä, työkokouksissa ja turvata työntekijöille keskinäisen konsultaation mahdollisuus Pohjanmaan maakuntien alueella.

Hankkeen arviointiin liitetty Kirsti Kuuselan raikas pohjoismainen vertailu maahanmuuttajasosiaalityöstä, sen sisällöstä ja maahanmuuttajien integraation edellytyksistä tuo aiheisiin perspektiiviä ja vakuuttavuutta. Kaiken kaikkiaan raportin tärkeä anti on maahanmuuttajien parissa tehtävän sosiaalityön ja sen toimintaympäristön kuvaaminen ja näkyväksi tekeminen työntekijöiden näkökulmasta. Näin raportti on hyödyllinen ammattilaisille, yhteistyökumppaneille ja päättäjille.

Tuula Mulju
Kehittämissuunnittelija, SONet BOTNIA

HANKKEEN SISÄINEN ARVIOINTI

Miia Mäntylä – Arttu Vainio

SISÄLTÖ

<u>HANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET</u>	5
HANKKEEN LÄHTÖTILANNE	5
KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET	5
<u>ARVIOINNIN TAVOITTEET JA MENETELMÄT</u>	6
ARVIOINNIN OSALLISTUJAT	7
ARVIOINTIPROSESSIN KULKU	7
<u>TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN ALUEITTAIN</u>	9
YHTEISET TARKENNETUT JA TIIVISTETYT TAVOITTEET	9
PROJEKTIN JOHDON TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN	10
VAASAN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN	17
PIETARSAAREN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN	21
NÄRPIÖN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN	25
KOKKOLAN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN	30
<u>HANKKEEN TULOKSET</u>	35
TAVOITTEET	35
TULOKSET	36
YHTEENVETO TULOISTA SUHTEESSA TAVOITTEISIIN	38
<u>LÄHTEET</u>	40
<u>LIITTEET</u>	41

HANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Hankkeen lähtötilanne

Maahanmuuttajien osuus koko väestöstä on Pohjanmaalla Suomen maakuntien välisessä vertailussa neljänneksi suurin. Vain pääkaupunkiseudulla, Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla maahanmuuttajia on suhteellisesti enemmän. Lisäksi on huomattava, että Pohjanmaalla maahanmuuttajat ovat jakautuneet useisiin eri rannikkokuntiin niin, että heitä on jo kaikissa alueen kunnissa. Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla maahanmuuttajia on vähemmän eli alle prosentti koko väestöstä, mutta näilläkin alueilla maahanmuuttajia on kaikissa kunnissa.

Tulevaisuudessa maahanmuuttajien osuus pohjalaisten maakuntien asukkaista nousee. Tämä vaatii alueen toimijoilta lisää osaamista ja yhteistyötä, etenkin ottaen huomioon alueen pieni kuntakoko sekä maahanmuuttajien jakautuminen monen kunnan alueelle. Maahanmuuttajien parissa työskentelevien oman kunnan sisäinen tukiverkosto ja osamisen monipuolisuus voivat olla usein riittämättömiä juuri kuntien koosta ja maahanmuuttajien hajasijoituksesta johtuen. Lisäksi kunnissa on omat toimintatapansa, joita olisi hyvä sekä yhtenäistää että levittää muidenkin käyttöön. Tämä loisi tarpeen maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon keruulle ja levittämiselle sekä yhteistyöverkoston luomiselle. Näin maahanmuuttajia voitaisiin jatkossa tukea aiempaa paremmin.

Kehittämishankkeen tavoitteet

Hankehakemuksessa hankkeelle kirjattiin seuraavat tavoitteet. Näitä tarkennettiin it-searviointipäivässä 4.5.2004 (ks. s. 9).

1. asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen maahanmuuttajasosiaalityöhön kolmen pohjalaisen maakunnan alueella,
2. maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen,
3. maahanmuuttajien työmarkkina-avalmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä.

Hakemuksessa tavoitteiden saavuttamiseksi määriteltiin seuraavat keinot:

1. hanketta varten palkattava koordinaattori kokoaa asiantuntijaverkoston, jonka toimintaedellytykset turvataan kollegiaalisella vertaistuellalla, koulutuksella ja teknisellä tiedonvälityksellä,

2. kootaan kunnissa oleva asiantuntemus, työmallien ja työmenetelmien kuvaukset ja palvelurakenteita koskevat tiedot, järjestetään työnohjaus ja kehitetään kollegiaalisen konsultaation malli kuntien välisine sopimuskäytäntöineen,
3. selvitetään erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien palvelutarpeet, mallinnetaan palveluohjaajien toimenkuva ja selvitetään palveluohjaajien ylläpitojärjestelmä hankkeen päättymisen jälkeen hankekunnissa.

Hanketta toteutetaan kolmessa Pohjanmaan maakunnassa erityisesti Vaasan, Pietarsaaren, Kokkolan ja Närpiön alueilla. Projekt käynnistyi 1.10.2003 ja se päättyi virallisesti 31.12.2005. Hankkeelle varattujen rahojen loppumisesta johtuen suuri osa käytännön toiminnasta loppui porrastetusti: palveluohjaaja Pietarsaassa/Kokkolassa siirtyy muihin tehtäviin 1.9.2005 ja projektikoordinaattorin työ päättyy 30.9.2005, mutta Närpiön/Vaasan palveluohjaajat jatkavat alkuperäisen suunnitelman mukaan toimintaansa 31.12.2005 saakka.

Arvioinnin tavoitteet ja menetelmät

Hankkeen onnistumista arvioitiin itsearvioinnin menetelmin. Itsearviointi on hankkeen sisäistä, jatkuvaa, koko prosessin ajan tapahtuvaa arviointia. Siitä vastuussa ovat hanke-toimijat. Itsearvioinnin tarkoituksena on saada ajantasaista tietoa hankkeen etenemisestä ja pitää hankkeen vastuulliset tahot kosketuksissa toteuttajien kanssa. Hankeprosessin aikana tapahtuvan arvioinnin tavoitteena on tarkastella tavoitteita ja tehtyjä toimia kriittisesti ja ohjata siten hankkeen tulevaa toimintaa. Siinä tarkastellaan tehtyjen valintojen oikeellisuutta. Kovin syvälliseen tietoon itsearvioinnilla ei sen ajantasaisuusvaatimuksen takia päästä. Itsearviointia kuitenkin suositellaan jokaiselle hankkeelle toteutettavaksi ainakin jossain laajuudessa.

Itsearvioinnin ja Levón-instituutin tarjoaman arvioinnin tuen tarkoituksena oli auttaa hanketta ja hanketoimijoita tavoitteiden toteutumisessa ja konkretisoida tavoitteita, mikä on edellytys niiden hyvälle toteutumiselle. Tarkoituksena oli ulkopuolisen arvioinnin sijaan auttaa hankkeen työntekijöitä tekemään itse oman työnsä ja tavoitteidensa arviointia. Arvioinnissa oli myös tarkoitus pohtia, onko kaikki tavoitteet mahdollista toteuttaa valituilla keinoilla ja jos näin ei ole, miettiä mitä muita mahdollisia keinoja tavoitteiden toteutuminen edellyttää. Arvioinnin tavoitteena oli hankkeen aikana ohjata hankkeen toimia sen perusteella, kuinka tavoitteiden saavuttamisessa on edetty. Loppuraportissa arvioija kommentoi hankkeen onnistumista pääosin itsearviointitilaisuuksien, mutta myös osin muun materiaalin ja oman arvionsa perusteella.

Arvioinnin osallistajat

Itsearviointitilaisuuksia järjestettiin kaksi, ensimmäinen keväällä 2004 ja toinen keväällä 2005 (4.5.2004 ja 3.5.2005). Molempia tilaisuuksia johti erikoistutkija Arttu Vainio Levón-instituutista. Tutkija Miia Mäntylä Levón-instituutista toimi kirjurina ja lehtori Kirsti Kuusela (Högskolan Dalarna, NOPUS-verkosto) asiantuntijakommentoijana tavoitteiden realistisuuden ja hankkeen tuloksellisuuden suhteen. Hankkeen loppuvaiheessa Kuusela kirjoitti vertailevan artikkelin maahanmuuttajasosiaalityöstä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa, mitä varten hän keräsi tapaamisissa taustatietoa. Raportti julkaistaan Suomessa osana tätä itsearviointiraporttia.

Projektin alueelta arviointiin osallistuivat SONet BOTNIA -osaamiskeskuksen kehittämissuunnittelija Tuula Mulju ja projektin koordinaattori Mariitta Koskiniemi sekä Vaasasta palveluohjaaja Minna Verkkomäki ja sosiaalityöntekijä Kirsi Vuorinen, Närpiöstä palveluohjaaja Inga Nikula-Sjökvisst ja sosiaalityöntekijä Annica Riddar sekä Pietarsaaresta palveluohjaaja Kati Koivisto ja sosiaalityöntekijä Liselott Blomberg. Blombergin siirryttyä muihin tehtäviin sosiaalityöntekijät Yvonne Åkerlund ja Terese Häggström (Åkerlundin jäädessä puolestaan äitiyslomalle joulukuussa 2004) ovat kommentoineet ja tarkentaneet tavoitteita ja keinoja. Työntekijävaihdosten takia jälkimmäisessä itsearviointipäivässä Pietarsaarta edusti Blombergin sijaan Terese Häggström. Kokkolasta ei ensimmäisessä itsearviointipäivässä ollut paikalla sosiaalityöntekijää, mutta Kati Koivisto edusti osin myös Kokkolaa. Kokkolassa alueen toimintaa suunniteltiin omassa tilaisuudessaan toukokuussa 2004. Tilaisuudessa määriteltyjen tavoitteiden ja toimintatapojen onnistumista arvioitiin muiden alueiden tavoitteiden ohella kevään 2005 itsearviointitilaisuudessa. Vuoden 2005 itsearviointitilaisuuteen osallistui myös sosiaalityöntekijöiden esimies Pirjo Höri Kokkolasta.

Arviointiprosessin kulku

Ensimmäinen itsearviointipäivä aloitettiin esittelemällä itsearviointia ja yleensäkin arvioinnin merkitystä (ohjelma liitteenä 1). Aamupäivä käytettiin hankkeen tavoitteiden konkretisoimiseen. Lähtökohtana oli se, että jotta tavoitteiden toteutumista voidaan mitata, niiden oli oltava tarpeeksi konkreettisia. Laajat yleiset tavoitteet piti pilkkoa pienemmiksi, selkeiksi osatavoitteiksi, joiden kautta arviointi oli mahdollista toteuttaa. Kultakin alueelta olevat osallistajat pohtivat, mitä tavoitteet voisivat käytännössä olla heidän alueellaan. Iltapäivän aluksi tavoitteista koottiin koko hankkeelle yhteiset, entistä konkreettisemmat tavoitteet. Loppuilltapäivä käytettiin siihen, että osallistujat pohtivat alueittain, millä keinoin tavoitteisiin päästäisiin ja asettivat aikataulut eri toimille. Päivän päätteeksi Kirsti Kuusela kommentoi tavoitteita ja hanketta yleensä. Menetel-

mällisenä tausta-ajatuksena oli empowerment evaluaatio, joka antaa arviointivallan toiminnan varsinaisille tekijöille ja tämän kautta valtuuttaa heitä entistä enemmän oman toimintansa suunnittelussa. Levón-instituutin edustajat toimivat arvioinnin ohjaajina ja tukijoina.

Toinen arviointipäivä alkoi arvioinnin vaiheiden kertaamisella ja päivän tarkoituksen kuvaamisella, minkä jälkeen käytiin läpi tavoitteiden toteutumista kullakin projektialueella (liite 2). Iltapäivällä pohdittiin alueittaisissa ryhmissä, missä asioissa hankkeen aikana on onnistuttu, mitä ongelmia on ollut ja mitä mahdollisia muutostarpeita hankkeen loppuajalle olisi olemassa. Päivän lopuksi Kirsti Kuusela vertasi hankkeen kokemuksia Ruotsista ja Norjasta saamiinsa tutkimustuloksiin.

Jotta raportista ja itsearvioinnista olisi hankkeen kannalta suurin mahdollinen hyöty, hankkeen osallistujille ja etenkin hankkeen vetäjälle annettiin opastusta itsearvioinnin menetelmistä. Hankkeeseen osallistujia kehoitettiin omissa palavereissaan pohtimaan hankkeen etenemistä raportin pohjalta kiinnittäen huomiota tavoitteiden toteutumisen edistymiseen. Koska kyseessä on melko pieni toimijamäärä, arvioinnin tiedonhankinta suositeltiin tehtäväksi keskustelemalla hankkeen edistymisestä ja mahdollisista muutostarpeista joko kaikin yhdessä tai pienemmissä ryhmissä. Keskusteluissa kehoitettiin painottamaan menetelmien toimivuutta: mikä on onnistunut, mikä ei. Myös toiminnan uudelleen suuntaamistarpeisiin ja mahdollisiin ongelmiin suositeltiin kiinnittämään huomiota pitäen koko ajan mielessä hankkeen tavoitteet ja vastaavasti käytettävissä olevat resurssit.

TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN ALUEITTAIN

Yhteiset tarkennetut ja tiivistetyt tavoitteet

Toukokuun 2004 itsearviointipäivässä päädyttiin seuraaviin hankkeen yhteisiin tavoitteisiin. Ne pohjautuvat hankkeen alkuperäisiin tavoitteisiin, joita on hankkeen osallisten yhteistyönä tarkennettu ja konkretisoitu.

1. Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen
 - a) verkostojen kehittäminen
 - nykyiset yhteistyökumppanit
 - uudet laajemmat verkostot
 - b) tiedon ja taidon kokoaminen
 - toimintamalleista
 - ongelmista ja parannuksista niihin

2. Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen
 - a) dokumentointi
 - mitä koettu, nähty, opittu
 - tiedotus muille
 - b) tiedon jakaminen
 - muut sosiaalityöntekijät alueella
 - muut toimijat (TE-keskus, kunnat)

3. Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä
 - a) yhteistyö uusien toimijoiden kanssa
 - kolmas sektori ja muut viranomaiset
 - tiedotus

Tavoitteet ovat melko suurpiirteisiä, mutta alatavoitteet antavat sisältöä ylätavoitteille. Näihin yhteisiin tavoitteisiin yhä lisää sisältöä tuovat kunkin projektialueen omat tarkemmat tavoitteet. Yllä mainittujen tavoitteiden lisäksi hankkeen tavoitteena on kokeilla eri toimintamalleja ja ottaa kokeiluista oppia sekä sen jälkeen levittää tätä oppia laajemmalle. Tämä tavoite ei näy suoraan yllä mainituissa tavoitteissa, vaan on sisäänrakennettuna niihin. Siitä huolimatta tavoitetta ei saa unohtaa.

Projektin johdon tavoitteet ja niiden toteutuminen

Projektin johdon itselleen asettamat tavoitteet perustuvat toukokuussa 2004 pidetyn itsearviointipäivän tuloksiin. Keinoja on tarkennettu projektikoordinaattorin ja SONet BOTNIAn kehittämissuunnittelijan väliarviointipalaverissa helmikuussa 2005. Toiminnan tavoitteet eivät ole muuttuneet hankkeen aikana alkuperäisistä, mutta keinoihin, joilla tavoitteisiin pyritään, on hankkeen aikana tullut runsaasti valikoimaa, tarkennusta ja konkreettisuutta, mikä auttaa tavoitteiden saavuttamisessa. Saavutetut tulokset ja toteutetut toimet on eroteltu tekstissä tavoitteista ja keinoista selvyuden vuoksi kursiivilla.

1. Tavoite: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen

- a) kerätä maahanmuuttajatyötä koskeva tieto, taito ja asiantuntemus projektikunnista ja mahdollisesti laajemmaltakin
- b) kerätä tieto siitä, mitä puuttuu ja etsiä siihen sopiva tuki, esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ryhmät, työnohjaus tai koulutus ryhmissä (keskinäinen tiedonjako)
- c) luoda sopiva konsultaatiomalli alueelle (ollaanko yksin vai mukana jossain laajemmassa verkostossa), vertaistuki ja asiantuntijoiden kerääminen
- d) luoda yhteys valtakunnalliseen konsultaatiohankkeeseen

Keino: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen

- a) - käytetään palvelusuunnitelmia ja asiakastyön seurantalomakkeita, joihin yhteistyön muodot kirjataan näkyviin
 - ⇒ kootaan verkostokartta yhteistyökumppaneista laajimmin asiakastyötä tekevässä projektikunnassa Vaasassa (kokopäivätoiminen palveluohjaaja)
 - *Visuaaliseen A4-muotoiseen verkostokarttaan (liite 3) on kirjattu kaikki yhteistyötahot, joiden kanssa Vaasassa toimiva kokopäivätoiminen palveluohjaaja on ollut yhteistyössä, ja mitä yhteistyö on pitänyt sisällään. Verkostokartta kuvaa hyvin palveluohjausta verkostoitumista edistävänä menetelmänä ja maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyviä monenlaisia palvelutarpeita. Verkostokartta on tehty palveluohjaajan ja sosiaalityöntekijöiden tekemien palvelusuunnitelmien pohjalta. Kartta osoittaa kuvallisesti sen tosiasian, että sosiaalitoimi ei yksin voi kotouttaa maahanmuuttajaa, vaan siihen tarvitaan runsaasti paikallista yhteistyötä muiden viranomaisten ja tahojen kanssa.*
 - Projektityöntekijät ovat yhteistyössä projektikuntien sosiaalityöntekijöiden kanssa pohtineet omaa työtään ja omaksuneet uusia työvälineitä tehdä omaa työtään näkyväksi esimerkiksi mallintamalla työprosessejaan QPR-tietokoneohjelmalla, kuin myös visualisoimaan esimerkiksi verkostoitumista verkostokartan avulla. Kaikki yllä mainitut ovat tärkeitä keinoja hiljaisen tiedon näkyväksi tekemisessä ja hankkeen toiminnassa.*

⇒ kysytään sosiaalityöntekijöiden kokemuksia verkostoitumisessa tapahtuneista muutoksista projektiaikana

→ *Verkostokartta on lähetetty kaikille Vaasassa toimivan palveluohjaajan kanssa yhteistyössä olleille sosiaalityöntekijöille, jotka voivat kartasta arvioida yhteistyön määrän muutosta hankkeen alkuun verrattuna asteikolla 1–5. Projektiin osallistujien käsitysten perusteella yhteistyö vaikuttaisi lisääntyneen.*

- alueen osaajien tieto/taito/asiantuntemus vertaistukiryhmien työskentelyn pohjana vertaistukiryhmissä → ympäristökuntien työntekijöiden keskinäinen asiantuntemuksen jakaminen:

pohjoinen vertaistukiryhmä (Pietarsaari/Kokkola ympäristökuntineen)

⇒ kriisissä olevan maahanmuuttajan kohtaaminen

eteläinen vertaistukiryhmä (Närpiö ympäristökuntineen)

⇒ työperusteiset maahanmuuttajat

→ *Alueen omat asiantuntijat ovat levittäneet kokemuksiaan ja osaamistaan muille alueen työntekijöille vertaistukiryhmien tapaamisissa. Projektikoordinaattori pitää tärkeänä saavutuksena hankkeessa vertaisryhmien organisoitua ja näkyväksi tekemistä sekä yhdessä tekemistä. Niiden kautta projektin osapuolet (sosiaalityöntekijät) ovat voineet saada toisilta tietoa omien tarpeidensa mukaan. Esimerkiksi Närpiössä on työperäisistä maahanmuuttajista runsaasti tietoa, jota muut ovat voineet saada närpiöläisiltä. Vastavasti he ovat voineet oppia toisilta niiden vahvuusalueista. Alueen kunnissa on paljon asiantuntemusta, josta riittää tietoa melkein ongelmaan kuin ongelmaan. Tärkeää on kuitenkin, että kaikki hyötyvät tasapuolisesti eikä kukaan joudu pelkästään antavaksi osapuoleksi. Vertaisryhmät edesauttavat asiantuntemuksen kehittämistä ja antavat selviytymiskeinoja työssä jaksamiseen.*

pohjoinen ja eteläinen vertaistukiryhmä sekä Vaasan kaupungin maahanmuuttajien parissa työskentelevät ammattilaiset

⇒ työntekijöiden oma jaksaminen

- psykologi Sture Enberg → *Osallistui ulkopuolisena kouluttaja-asiantuntijana/ keskustelun virittäjänä vertaistukiryhmien toimintaan aiheesta jaksaminen/ loppuun palaminen työssä*

- yhteistyö muiden osaamiskeskusten kanssa: Vasso (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus), kehittämispäällikkö Merja Anis maahanmuuttajalastensuojelusta ja yhteisökeskeisestä sosiaalityöstä

→ *Vasso piti koulutuspäivän osaamiskeskusyhteistyönä tammikuussa 2005. Koulutuspäivä ideoitiin maahanmuuttajasosiaalityöhankkeen kehittäjäryhmässä alueen tarpeiden pohjalta. Koulutuspäivä oli onnistunut ja osaamiskeskusyhteistyö jatkuu. Osaamiskeskusverkosto tarjoaa em. kaltaisia mahdollisuuksia yhteistyöhön osaamiskeskusverkostossa.*

- pohjoismaista työntekijöiden välistä kokemusten vaihtoa
 → Joulukuussa 2004 pidettiin Vaasassa suunnittelupäivä tulevalle yhteistyölle. Koordinaattori piti merkittävänä asiana, että hankkeen toimijat tämän yhteistyön kautta pääsivät mukaan pohjoismaiseenkin yhteistyöhön ja että SONet BOTNIA jatkaa osaamiskeskuksen vastuualueeseen kuuluvan pohjoismaisen yhteistyön kehittämistä

- b) - yhteistyö projektikuntien (4) kanssa jatkuvan itsearvioinnin pohjalta
- ⇒ suunnitelmallinen prosessiarviointi
 - On toteutunut sekä kahden ohjatun arviointitilaisuuden että kahden koordinaattorin vetämän tilaisuuden muodossa. Kokkolassa tilaisuuksia on ollut useampia johtuen projektin käynnistymisongelmista.
 - ⇒ jokaisella projektikunnalla omista tarpeista lähtevät tavoitteet/keinot
 - Keinoja pohdittu, kehitetty ja yhdenmukaistettu hankkeen aikana.
- kartoitetaan oppilaitoksissa opinnäytetyötarve ja hankekunnissa työntekijöiden koulutustarpeet vuoden 2005 aikana
- ⇒ yhteistyö VAMK:n (Vaasan ammattikorkeakoulu), SYH:n (Svenska Yrkehögskolan) ja Soc&Kom:n (Svenska social- och kommunalhögskolan) kanssa: harjoittelijat aktiivisina toimijoina projektissa, oppimistehtäviä, opinnäytetyö ikääntyvien pakolaisten kokemuksista elämästään Närpiössä, yhteistä toiminnan suunnittelua, esim. maahanmuuttajien ystäväkurssi vapaaehtoisina opintoina
 - Oppilaitosyhteistyötä on syntynyt. Närpiön maahanmuuttajavanhuksista on tehty ensimmäinen opinnäytetyö, joka on myös laitettu Vanhustyön Keskusliiton verkkosivuille. Lisäksi palveluohjausmateriaalia aiotaan antaa VAMK:n opiskelijoiden työstettäväksi, jolloin sen perustella voisi syntyä useampiakin opinnäytetöitä. Hankkeella on ollut myös neljä harjoittelijaa ja ammattikorkeakoulun opiskelijat ovat osana opintojaan pitäneet maahanmuuttajalapsille läksypajaa. Jatkossa on tarkoitus, että opiskelijat voisivat ylläpitää tätä toimintaa säännöllisesti. Läksypajaan liittyen on myös tehty pienimuotoinen opinnäytetyö. Oppilaitosyhteistyö on palvellut hankkeen lisäksi oppilaitoksia, jotka ovat saaneet sen kautta työelämäyhteyksiä.
 - Soc&Kom:in kanssa suunniteltu yhteistyö ei ole vielä alkanut sujua, koska sen kanssa ei ole löydetty yhteistä kiinnostuksen kohdetta. Oppilaitokselta on säännöllisin väliajoin tiedusteltu sosiaalityön harjoittelijaa hankkeeseen rannikkoseudun tulevaisuuden sosiaalityöntekijöiden rekrytointia silmälläpitäen sekä tarjottu hankkeesta syntyneitä materiaalia opinnäytetöitä varten. Yhteisöllisyysteeman yhteistä suunnittelua kannattaa koordinaattorin mukaan jatkaa, sillä alueelta löytyy läheisneuvonpitometodin osaajia. Metodina on käytetty etenkin lastensuojelussa, mutta hankkeen aikana on havaittu sen olevan kokeilemisen arvoinen myös maahanmuuttajatyössä. Alu-

eella tarvitaan koulutusta läheisneuvonpidon käytännön järjestelyistä ja Soc&Kom on valmis tarjoamaan sitä.

- ⇒ koulutuksellinen ja työnohjauksellinen anti
 - *Kanavoitu projektissa lähinnä vertaistukiryhmien muodossa käytännön sosiaalityöstä nouseviin tarpeisiin (ks. kohta keino 1a, s. 11): laajentanut maahanmuuttajatyötä koskevaa tietoa, kuin myös mistä tietoa/tukea löytyy*
- ⇒ selvitetty kiinnostus alueen monikulttuurisuusopintojen yhteiselle suunnitellulle oppilaitosten välisenä yhteistyönä (AMK/SYH) → *kiinnostusta löytyy*
- ⇒ osaamiskeskusyhteistyönä koulutusta maahanmuuttajatyön erityistarpeisiin → *toteutunut, ks. kohta keino 1a, s. 11*
- ⇒ vaikeasti lähestyttävien traumaperäisten aiheiden käsittelyn kehittämiseen kaivattaisiin välineitä koskien sekä lapsia että aikuisia → *terveyskeskuspsykologi on kiinnostunut tulemaan kouluttamaan aiheesta elokuussa 2005*
- ⇒ yhteisöllisyysteeman laajentamiseen kiinnostusta maahanmuuttajalastensuojelun osalta (läheisneuvonpidosta menetelmänä löytyy osajia seudulla, koollekutsujakoulutustarvetta on) → *selvitetty asiaa ja mahdollisesti tulossa koulutusta Vasson kautta*
- ⇒ Suomen Punaisen Ristin kehittämän kotoutumiskaaren kokeilua työväliseenä naisryhmässä ja työntekijöiden inspirointia sen kokeiluun
 - *projektin työntekijät ovat perehtyneet kotoutumiskaareen ja kokeilleet kotoutumiskaarta työväliseenä nuorten naisten maahanmuuttajaryhmässä ja havainneet sen hyväksi. Lisäksi kotoutumiskaaresta on kerrottu sosiaalityöntekijöille ja kannustettu käyttämään sitä. Kotoutumiskaari on liitetty mukaan työprosessien mallintamiseen.*

- c) - vertaistukiryhmien kokeilua alueella → *toteutunut, ks. kohta keino 1a, s. 11.*
- tehdään asiantuntijarekisteri yhteistyössä osaamiskeskuksen kanssa SONet BOTNIAn verkkosivuille, valmis syksyllä 2005
 - konsultaatioverkoston valmistuminen kesällä 2005
 - *lähetetty konsultaatiokirje ilmoittautumislomakkeineen Pohjanmaan maakuntien väestörikkaisiin kuntiin maaliskuussa 2005*
 - *ilmoittautumiset 8.4.2005 mennessä, jonka jälkeen periaatteelliset keskustelut asiasta toiminnallisessa ja hallinnollisessa ohjausryhmässä toukuussa 2005. Ilmoittautuneita on elokuuhun 2005 mennessä 15 henkeä.*
 - valitaan sopiva konsultaatiomalli alueelle
 - ⇒ *konsultaatioaiheinen kokous yhteistyössä projektin, osaamiskeskuksen ja ulkopuolisen asiantuntijan kesken (Stakes/Kuntaliitto) touko-kesäkuussa asiantuntijarekisteriin ilmoittautuneille. Kokouksessa sovitaan lähemmin toiminnan sisältö ja toimintaperiaatteet sekä mahdollisesti pyydetään Pietar-*

saaren lastenvalvojaa kertomaan kokemuksiaan konsultaation antamisesta lähikuntiin. Asiasta tiedotetaan maakuntien välisesti syksyllä 2005

→ *Asiantuntijapankin kokoamisessa ja konsultointiverkoston käynnistämisessä on edetty pienin askelin, sillä Pohjois-Suomesta saatujen kokemusten mukaan asiantuntijapankkiverkosto toimii vasta kunhan sen jäsenet tuntevat toisensa. Ensiksi on luotu vertaistukiryhmä. Kesäkuussa 2005 pidetään alueen työntekijöiden työkokous, jossa asiantuntijapankkia käydään tarkemmin läpi ja selitetään, mitä se tarkoittaa. Elokuussa mietitään, toteutetaanko pankki osana valtakunnallista sosiaaliporttia vai SONet BOTNIAn verkkosivujen kautta. Tällä hetkellä tuntuisi kiinnostusta olevan nimenomaan alueellista pankkia kohtaan.*

- d) Stakesin ekonsultaatio sosiaaliportti valmistuu kesällä 2005, kootaan rekisteri siitä, ketkä osallistuvat tähän asiantuntijaverkoston (yhteistyössä osaamiskeskuksen kanssa). Maahanmuuttajatyön tietopaketti omille sivuille tarvittavine minimilinkkeineen tai Osaamiskeskuksen SONet BOTNIAn sivujen käyttö tähän tarkoitukseen. Asia on kunnossa syksyllä 2005, jolloin siitä tiedotetaan hanke-alueella → *asia työn alla, ks. edellinen kohta keino 1c.*

2. Tavoite: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen

- a) tiedon kartoittaminen, asiakas/työntekijänäkökuilmista, tietoa työntekijöiden ja työn tarpeista → *työmenetelmien mallintaminen ja kehittäminen*
- b) mallintamisen ja kehittämisen jälkeen niiden dokumentointi
- c) ks. muut esitykset (esim. tietoa muiden kuntien asiantuntijoista)

Keino: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen

- a) - tehdään kartoittava kysely työntekijöiden kokemuksista maahanmuuttajatyöstä ja tuen tarpeista → *kysely toteutettu ja tietoja hyödynnetty hankkeen käytännön toteutuksen suunnittelussa*
- kartoitetaan olemassa olevat hyvät ja huonot kokemukset vertaistukityössä
 - ⇒ koordinaattorin muistiot vertaisryhmien kokoontumisista ja projektin väliarviointiraportit
 - swot-analyysi koskien työperusteisten maahanmuuttajien tilannetta Närpiössä. Projektin työ on omalta osaltaan pitänyt yllä keskustelua työperusteisten maahanmuuttajien tilanteesta palveluohjaajan työn ja eteläisen vertaistukiryhmätyöskentelyn kautta. Närpiö hakee rahoitusta uudelle projektille, jossa painopistealueena struktuurien luominen työperusteisten maahanmuuttajien vastaanotolle.
 - palveluohjaus: kartoitetaan tarpeet ja kootaan tieto
 - *tietoa koottu yllämainituilla tavoilla*

- ⇒ palveluohjauksen verkostokartta asiakastapausten pohjalta ja sosiaalityöntekijöiden kokemukset verkostoitumisesta → *koottu Vaasan ja Pietarsaaren/Kokkolan toiminta-alueella alueen omaan käyttöön*
- ⇒ palveluohjauksen sisältöalueet ja tilastollinen analyysi tehdystä asiakastyöstä
 - *AMK:n opiskelijat ovat tehneet tilastollisen analyysin atk-pohjaisella ohjelmalla oppilaitoksen opettajien ja projektityöntekijöiden ohjauksessa.*
- ⇒ AMK-yhteistyötä maahanmuuttajatyön sisällölliseen pohdintaan
 - *Asiasta käydään neuvottelut AMK:n kanssa uuden opintokauden alkaessa elokuussa 2005. Tilastolliset tiedot hyödyttävät joka tapauksessa projektityöntekijöitä ja tulevat osin näkymään projektin loppuraportoinnissa.*

→ *Ihmiset ovat löytäneet vahvuutensa ja kehittämistarpeensa ja verkostossa on löydetty keskeisimmät alueet keskustelun aiheiksi. Kuntien johtajat (sosiaali johtajat ja esim. Närpiössä kaupunginjohtaja) ovat hankkeen aikana ymmärtäneet asian merkittävyyden ja oivaltaneet, ettei maahanmuuttajien kotouttamista voi tehdä muun työn ohessa, vaan se on täysipäiväistä työtä. Merkittäväksi asiaksi projektivetäjä koki myös sen, että ministeriödelegaatio maaherran johdolla halusi tutustua Närpiön maahanmuuttajatyöhön, jolloin asiaa saatiin esille vaikutusvaltaisella tasolla. Yhteisen pöydän ääressä on myös pystytty miettimään, miksi esimerkiksi Närpiössä maahanmuuttajilla on asiat paremmin kuin muualla. Tämän perusteella voidaan mieltää muutosta myös omaan toimintaan. Projektin painopistealueena palveluohjaus on osoittautunut tarpeelliseksi. Palveluohjauksen vakinaistamispyrkimykset ovat vahvoja sekä Vaasassa että Närpiössä, joissa on projektialueen suurimmat määrät maahanmuuttajia.*

b) - palveluohjauksen prosessin mallintaminen (sis. esimerkkejä eri työmuotojen kokeiluista)

- ⇒ pakolaisten perheenyhdistämisprosessin mallintaminen
- ⇒ pakolaisten psykososiaalisen työn verkostoyhteistyön mallintaminen
- ⇒ ohjaus- ja neuvontaprosessi ulkomaalais- ja sosiaalitoimiston aluetoimistossa muutosvaiheessa, mallinnus resurssien salliessa
- ⇒ ulkomaalaistoimiston asiakkaat ”saattaen vaihdettava” aluetoimiston asiakkaiksi
 - *Paikallinen henkilöstö on hoitanut dokumentoinnin hyvin. He ovat sitoutuneet hyvin toiminnan mallintamiseen ja kokevat sen mielekkääksi.*
- yhteisöllisten vertaisryhmien kokeilua eri maahanmuuttajakohderyhmille (ryhmien työkuvaukset + swot-analyysi on tehty) ja kahdelle omaehtoiselle maahanmuuttajaryhmälle suunnitteilla ryhmähaastattelut)
- ⇒ ennaltaehkäisevät kotikäynnit maahanmuuttajavanhusten luo Vaasassa ja Närpiössä (SYH:n opiskelijoiden tekemä opinnäytetyö vanhusten integraa-

tiokokemuksista Närpiössä, opiskelijoiden tekemä tilastollinen selvitys Vaasan vanhustenhuollon käyttöön kotipalvelun ohjaajan kotikäyntien pohjalta ja swot-analyysi ennaltaehkäisevistä kotikäynneistä maahanmuuttajavanhusten luo).

→ *ryhmiä toteutettu sosiaalityöntekijöiden ja/tai palveluohjaajien vetämänä Närpiössä ja Vaasassa, projektikoordinaattori haastattelee kaksi omaehtoisesti Vaasassa toimivaa naisryhmää, yhden kesäkuussa ja toisen elokuussa 2005. Yhteisöllisissä ryhmissä työntekijät ovat olleet vetämässä ryhmiä. Omaehtoiset ryhmät toimivat omasta aloitteestaan ja omilla ajoillaan.*

3. Tavoite: Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä

- a) vahvistaa sosiaalityötä, sillä sosiaalityön vahvistaminen edistää välillisesti kotouttamista
- b) saada mukaan kotouttamiseen useampia kunnan toimijoita, kuten päiväkotia, koulu, vapaa-ajantoiimi ja järjestöt (ettei kaikki jää sosiaalitoimen vastuulle) → innostaa esimerkiksi terveydenhuollon kehittämishanketta osaamiskeskusyhteistyön kautta

Keino: Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä

- a) esimerkiksi suunnitelmallisuuden, työkäytäntöjen pohtiminen ja kehittäminen vertaistukiryhmissä, ohjausryhmissä ja projektin toiminnan arviointipalavereissa kunnan muiden toimijoiden inspiroiminen yhteistyöhön/verkostoitumiseen palveluohjauksen ja projektikoordinaattorin työn kautta
→ *Vaikka keinot kolmannen tavoitteen (Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä) saavuttamiseksi kuulostavat ensi silmäyksellä vähäisiltä, koordinaattori kokee, että ne ovat oikeastaan koko hankkeen parasta antia. Resurssien vähäisyydestä huolimatta kotouttamistyön kehittämisestä on käyty paljon keskusteluja. Käytäntöjä on pohdittu ja yhä useampia tahoja on saatu osallistumaan kotouttamiseen. Maahanmuuttajien palvelutarpeita ja heidän parissaan tapahtuvaa sosiaalityötä on pidetty esillä ja tehty tutuksi.*
- b) Ks. edellinen kohta 3 a.

Projektin johto on kyennyt toteuttamaan suurimman osan tavoitteistaan. Sen valitsemat keinot ovat olleet toteuttamiskelpoisia ja siten mahdollistaneet myös tavoitteiden toteutumisen. Asiantuntijarekisterin kokoaminen on osoittautunut vaikeimmaksi tavoitteeksi ja sen toteuttaminen onkin vielä kesken. Vielä on kuitenkin toivoa myös sen toteutumisesta.

Vaasan tavoitteet ja niiden toteutuminen

Vaasan tavoitteet ja keinot pohjautuvat ensimmäisen itsearviointipäivän pohdintoihin. Niitä on kuitenkin täydennetty projektin työntekijöiden omissa väliarviointipäivissä, joissa mukana ovat olleet projektin koordinaattori, sosiaalityöntekijät Kirsi Vuorinen ja Helena Turunen sekä Minna Verkkomäki. Palavereissa tavoitteet ovat osittain muuttuneet verrattuna alkuperäisiin kevään 2004 tavoitteisiin. Vielä enemmän ovat muuttuneet keinot. Kyseessä on kuitenkin keinojen lisääntyminen ja tarkentuminen, joten muutoksia voidaan pitää myönteisinä. Ainoastaan kolmas tavoite on pienentynyt, samoin keinot sen saavuttamiseksi ovat vähentyneet.

1. Tavoite: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen

- a) luoda/tiivistää paikallista yhteistyöverkostoa esim. koulun, päivähoiton, nuorisotoimen, ulkomaalaistoimiston, neuvolan, työvoimatoimiston, seurakunnan ja setlementin kanssa
- b) koostaa tietopankkia
 - kerätään maahanmuuttajayhteistyötahojen yhteystiedot paikallisella tasolla
 - osallistutaan tietopaketin suunnitteluun
- c) osallistua seudun työkokouksiin ja koulutuksiin

Keino: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen

- a) - tehdään yhteistyö näkyväksi palveluohjauksessa käytettävissä palvelusuunnitelmissa, mutta myös kehitetään monikulttuurisen sosiaalityön asiantuntemus projektissa tapahtuvan toiminnan kautta
 - *Ryhmätyön asiantuntemusta on kertynyt eri kohderyhmien kanssa työskenteleystä paljon projektivuoden aikana. Lisäksi on osallistuttu swot-analyysipäivään 4/2005, jossa on analysoitu yhteisökeskeisen sosiaalityön periaatteiden toimineiden ryhmien toimintaa. Toiminnan suunnittelu on tapahtunut projektin tiimissä yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa projektikoordinaattorin vetämänä. Vertaistukiryhmiä on ollut eri kohderyhmille; lapsille, nuorille, naisille ja miehille. Palveluohjaus menetelmänä on tuonut paljon tietoa maahanmuuttajien tarpeista. Tätä toimijat pitävät tärkeänä. Paikallinen yhteistyö on kokonaisuudessaan laajentunut ja tiivistynyt (näkyä aiheesta laaditussa verkostokartasta). Myös uutta yhteistyöverkostoa on luotu esim. koulujen kanssa läksypajatoiminnan kautta. Läksypajatoiminnan hanketoimijat näkevät tärkeänä maahanmuuttajalasten hyvinvoinnin kannalta, koska heidän vanhempansa eivät pysty tukemaan lapsiaan siinä määrin kuin olisi tarvetta kieli- ja muiden ongelmien vuoksi. Saadun kokemuksen mukaan maahanmuuttajaryhmien ko-*

koaminen, toiminta ja toteutus on suunniteltava asiakaslähtöisesti ja joustavasti.

- palveluohjauksessa tapahtuva työ dokumentoidaan palvelusuunnitelmiin ja asiakastyön seurantalomakkeisiin
 - *Palvelusuunnitelmista on koottu yhteistyötahot verkostokarttaan. Palveluohjauksessa on ollut v.2004–6/2005 yhteensä 28 perhettä ja neljä yksin asuvaa. Tällä hetkellä palveluohjauksessa on 15 perhettä ja 3 yksin asuvaa.*
- uusi ruotsinkielinen ryhmä keväälle 2005 nuorille perheettömille ja yksinäisille itsensä tunteville EFÖ:n (Evangeliska folkhögskolan) maahanmuuttajanaisille
 - *EFÖ:llä on toiminut kevään 2005 aikana ryhmä nuorille maahanmuuttajainaisille. Koulun opettajat olivat huomanneet, että siellä opiskelevat nuoret maahanmuuttajaopiskelijat potevat yksinäisyyttä.*
- projektin työntekijät värväsivät osallistujia resurssirenkään järjestämään verkostoitumispäivään maahanmuuttotyöntekijöille 25.11.2004
 - *Toimijat hahmottivat yhteisessä verkostoitumispäivässä maahanmuuttajien kanssa toimivan verkoston laajuuden, kuin myös yhteistyökumppanien tehtävien sisältöä. Projektin konkreettisen toiminnan pohjalta on ollut paljon yhteistä tekemistä paikallisen yhteistyöverkoston kanssa.*
- Svenska yrkehögskolanin (SYH) mukaantulo tukemaan nuoria ruotsinkielellä opiskelevia maahanmuuttajaopiskelijoita heidän integroitumisessaan vaasalaiseen ympäristöön ystäväoppilastoiminnan kautta
 - *Yhteistyö SYH:n kanssa alkoi koordinaattorin maahanmuuttajatyön verkostoitumispäivässä (ks. yllä) kuulemasta ideasta ”Friends for Foreigners”, jota oli toteutettu AMK:ssa. Lisäksi SYH:llä oli omia kokemuksia vammaisten ystäväistä. Sen pohjalta ryhdytään elokuussa 2005 luomaan toimintaa, jossa koulun opiskelijat toimivat ystävinä maahanmuuttajille.*
- palveluohjaaja työstää uutena kevään 2005 toimintana maahanmuuttajapoikien harrastustoimintaan ohjaamista yhteistyössä Väylän projektityöntekijän kanssa (”extreme-harrastukset”)
 - *Lastensuojeluprojekti Väylän kanssa on perustettu extreme-ryhmä, jossa nuoret maahanmuuttajapojat pääsevät tutustumaan uusiin tavallista rajumpiin harrastuksiin. Vaikka mukana on ainoastaan kaksi poikaa, kokemukset ovat olleet myönteisiä. Myös muita aiemmin suunniteltuja toimia on toteutunut, mutta uuteen suunnitelmaan on merkitty vain uudet. Ryhmien kautta on tarkoitus kokeilla uusia toimintatapoja ja mallintaa niitä sitten myöhempää käyttöä varten. Ryhmätyön käyttö sosiaalityön menetelmänä koetaan tärkeäksi.*
- palveluohjauksen kytkeminen muutostilanteeseen, jolloin maahanmuuttajaperhe siirtyy ulkomaalaistoimistosta aluetoimistoon → *työ on aloitettu syksyllä 2004 ja tätä jatketaan keväällä 2005 painopisteenä erityistukea tarvitsevien lapsiperheiden tilanteiden hahmottaminen.*

- koulutus esim. kotoutumiskaaren käytöstä syksyllä 2005
 → *Koulutusta ei toteuteta, koska projekti päättyy taloudellisista syistä suunniteltua aikaisemmin. Sen sijaan koordinaattori on järjestänyt kehittämisiltapäivän Walking Cafe menetelmällä ulkomaalaistoimiston ja alueiden sosiaalitoimistoille syksyllä 2004. Aihealueita olivat: yhteistyö eri tahojen kanssa, palveluohjauksen painoarvo sosiaalityössä saattaen siirto ulkomaalaistoimistosta alueelliseen sosiaalityöhön ja mikä on sosiaalityön asiantuntemusta maahanmuuttajien parissa työskennellessä.*

b) - palveluohjaaja ja sosiaalityöntekijä Helena Turunen keräävät yhteistyötiedot paikallisista maahanmuuttajayhteistyökumppaneista sosiaalialan tarpeiden pohjalta kesäkuun 2005 loppuun mennessä

→ *Yhteistyötietoja ei ole kerätty määräpäivään mennessä, mutta tarkoituksena on tehdä se syksyllä 2005. Tärkeänä onnistumisena alueella pidetään asiantuntijaverkoston luomista ja asiantuntemuksen kehittämistä. Palveluohjaaja on tuonut perheistä tietoa niiden tarpeista. Tätä toimijat pitävät hyvin tärkeänä. Yhteistyö palveluohjauksen ja esimerkiksi koulujen välillä on laajentunut ja tiivistynyt. Asioita on alettu tehdä ryhmässä. Koulu yhteistyö pohjautuu palveluohjaajan työhön ja läksypajaan.*

- perehdytyspaketin suunnittelu → *Vaasan ulkomaalaistoimiston kaksi työntekijää on osallistunut uusille työntekijöille suunnatun perehdytyspaketin suunnitteluun, joka tulee osaamiskeskuksen verkkosivuille syksyyn 2005 mennessä*

c) - vertaisverkostoille on projektin puitteissa ja osaamiskeskusyhteistyön kautta järjestetty koulutusta maahanmuuttajalastensuojelusta, voimaantumisen¹ ja verkostojen vahvistamisesta sekä työntekijöiden jaksamisesta

→ *On osallistuttu TE-keskuksessa koordinaattorin ja TE-keskuksen yhteistyössä järjestettyihin seudullisiin kokouksiin*

- jatkossa on tiedossa koulutusta verkostoissa esitettyjen tarpeiden mukaisesti

2. Tavoite: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen

- a) kerätä tietoa perheiden tarpeista → oman työn kehittämisen pohjalta
- b) saada tietoa muiden kuntien käytännöistä ja toimintamuodoista
- c) palveluohjauksen työprosessin mallintaminen

Keino: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen

- a) sosiaalityöntekijät/palveluohjaaja ja muut paikalliseen yhteistyöverkostoon kuuluvat toimijat keräävät tietoja perheiden tarpeista perhekäynneillä ja edellä mainituissa ryhmissä, joita kokeillaan uusina toimintamuotoina. Kerätään tietoa perheiden tarpeista palvelusuunnitelmiin/asiakastyön seurantalomakkeisiin palve-

¹ Empowerment, vastuun ja vallan antamista asianomaiselle itselleen

luohjauksessa olevista perheistä. Palveluohjauksen kautta tulee paljon hyvää tietoa maahanmuuttajien tarpeista, sosiaalityöntekijän ja ohjaajan työstä ja keskinäisestä työnjaosta – eli siitä, mitä maahanmuuttajasosiaalityö sisältää. Työn alla on löytää taho, joka pystyisi tämän runsaan tiedon analysoimaan (Opiskelijat? AMK:n tutkimuspalvelut? Muu taho?)

- b) → *Vaasan hanketoimijat kokevat tärkeimmiksi onnistumisikseen maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottamisen ja jakamisen sosiaalityöntekijöiden, palveluohjaajan ja projektin toimintaan osallistuneen muun yhteistyöverkoston työn kautta. Projektin toiminta on laajentunut toimijoiden joukkoa. Alkuvaiheen kahden sosiaalityöntekijän ja palveluohjaajan sijasta työtä tekee nyt entistä suurempi joukko, jossa on niin lapsiin kuin aikuisiinkin erikoistuneista työntekijöitä. Toimijoiden määrällinen kasvu on myös lisännyt tiedon määrää maahanmuuttajaperheiden tarpeista. Opiskelijat AMK:sta ovat koonneet tilastollista seurantatietoa palveluohjaajan työstä perheissä käyttäen lähteenään palveluohjaajan tekemiä asiakastyön seurantalomakkeista sekä palvelusuunnitelmia. Vielä epävarmaa on, tekevätkö opiskelijat opettajan avustuksella syksyllä ns. laadullisen seurantaraportin projektin palveluohjauksesta Vaasassa hyödyntäen em. tilastotietoja, asiakastyön seurantalomakkeita sekä palvelusuunnitelmia.*

- b) kokemuksellisen vuoropuhelun käyminen muiden kuntien työntekijöiden kanssa esim. kehittäjäryhmässä, mahdollisten yhteisten seminaarien/koulutuspäivien yhteydessä, joita projektin yhteydessä järjestetään koordinaattorin toimesta → *osallistuttu koulutuksiin ja verkostoryhmien toimintaan*

- c) Hyvät käytännöt ja työprosessit myös maahanmuuttajasosiaalityön konsultaationa ja ammatillisena profiloitumisena – työprosessi osaamiskeskuksen verkkosivuille
→ *Mallinnettuna tai työn alla ovat: ennaltaehkäisevä psykososiaalinen tuki pakolaisperheille ulkomaalaistoimiston ja perheneuvolan verkostoyhteistyönä, pakolaisperheiden perheenyhdistämisen työprosessi, palveluohjauksen työprosessi sekä palveluohjauksen kytkeminen saattaen siirtoon ulkomaalaistoimistosta sosiaalityön aluetuomistoon. Työprosessit tulevat osaamiskeskuksen verkkosivuille.*

3. Tavoite: Maahanmuuttajien työmarkkina-avalmiuksien parantaminen kehittämällä kotoittamistyötä

- a) tiivistää yhteistyötä paikallisen ja seudullisen yhteistyöverkoston kanssa – paonipistealueena on paikallisverkosto
b) löytää tukiverkostoja, vertaistukea maahanmuuttajille, esimerkiksi ryhmiä eri kohderyhmille

Keino: Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä

- a) jatketaan yhteistyötä paikallisen yhteistyöverkoston kanssa ja seudullisesti kehittäjä- ja ohjausryhmissä, työkokouksissa ja yhteisen koulutuksen muodossa jatketaan asiantuntemuksen kehittämistä (katso tavoite 1, s. 17) → *yhteistyötä on jatkettu suunnitelmien mukaan. Työmarkkinavalmiuksien parantamiseen on erityisesti keskitytty yhteisissä suunnittelukokouksissa työvoimatoimiston Myötätuuli-projektin kanssa.*
- b) eri kohderyhmien tarpeiden mukaisten ryhmien perustaminen → *perustettu mm. naisten ryhmä ja nuorten extreme-ryhmä, ks. yllä.*

Alueen hanketoimijat ovat kokeneet ongelmaksi maahanmuuttajien työllistymisvalmiuksien parantamisen kehittämällä kotouttamistyötä, sillä hankkeen resurssit ovat vähäisiä ja mukaan tarvittaisiin useampia toimijoita, etenkin työvoimaviranomaisia. He myös kokevat toimien vaikutusten arvioinnin vaikeaksi, sillä työllistymiseen vaikuttavat monet muutkin asiat, kuten yleinen talous- ja työllisyyskehitys. Kyseessä oleva hanke pystyy pikemminkin kotouttamistyön kautta vaikuttamaan siihen, että maahanmuuttajalla ovat muut asiat kunnossa, jolloin työn saannin lisäksi ei tarvitse huolehtia niistä. Lisäksi hanke on tuonut osallistujille tietoa työvoimatoimistossa asiointiin liittyvistä asioista, mistä varmasti on apua työllistymisvalmiuksien parantamistavoitteen toteutumiselle.

Kokonaisuudessaan toimijat pitävät hanketta hyvin onnistuneena eivätkä koe tarvetta muutoksille toiminnassa. He ovat mielestään tehneet onnistuneesti juuri sitä, mitä alun perin tavoiteltiin. Vaasan tavoitteet ja keinot näyttäisivätkin toteutuneen hyvin. Tähänastisen lisäksi vaasalaiset toivoisivat lisäksi ainoastaan yhteistyökumppaneilta palautetta palveluohjauksesta ja sen merkityksestä heille. Tämän avulla he voisivat jatkossa kehittää yhteistyötä. Palautekeskustelun järjestäminen on harkinnassa. Lisäksi he aikovat viedä yhteistyötahoille viestiä siitä, miksi palveluohjaus työmuotona olisi tärkeä. Sitä kautta he toivovat saavansa palveluohjauksesta alueella pysyvän työmuodon. Tällä hetkellä kaupungin sosiaalijohto pyrkii saamaan kaupunkiin kaksi vakituista palveluohjaajaa vuonna 2006.

Pietarsaaren tavoitteet ja niiden toteutuminen

Pietarsaaren tavoitteet ja keinot perustuvat sekä toukokuun 2004 itsearviointipäivään että alueen toimijoiden omiin väliarviointipalavereihin, joissa ovat projektin henkilöstön Kati Koiviston ja Mariitta Koskiniemen mukana olleet elokuussa 2004 sosiaalityöntekijä Yvonne Åkerlund ja tammikuussa 2005 sosiaalityöntekijä Terese Häggström sekä

johtava sosiaalityöntekijä Margaretha Wikman. Alkuperäisiä tavoitteita on näissä pala-vereissa muutettu, joitain tavoitteita lisätty ja joitain jätetty pois. Keinot ovat toisaalta tarkentuneet ja konkretisoituneet, osin muuttuneet uusia tavoitteita vastaaviksi. Paikoitellen keinot tuntuvat vastaavan eri tavoitteisiin kuin minkä kohdalle ne on merkitty. Nämä melko suuret muutokset tavoitteissa ja keinoissa johtuvat henkilöstövaihdoksista Pietarsaaressa. Henkilöstömuutokset eivät ole kuitenkaan estäneet projektia toteutumasta, koska toimintaan saatiin sitoutettua myös muita tahoja. Voisi jopa arvella, että nimenomaan muutokset ovat pakottaneet muutkin ottamaan vastuuta asioista.

1. Tavoite: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen

- a) säilyttää ja kehittää vanhoja ruotsinkielisiä verkostoja sekä luoda uusia verkostoja sosiaalityöntekijöiden tasolla Oravaisiin, Kokkolaan ja Vaasaan (tapaamisia ja kokemusten vaihtoa)
- b) kehittää asiantuntemusta
 - jatkaa perhetyön ja muiden työmuotojen kehittämistä palveluohjaajan ja sosiaalityöntekijän yhteistyönä maahanmuuttajien keskuudessa
 - maahanmuuttajatyön integroiminen sosiaalitoimiston sisäisiin käytäntöihin pitkäaikaisten maahanmuuttajasosiaalityöntekijöiden lähdettyä
 - perehdytyspaketti seudun uusille työntekijöille

Keino

a) asiantuntijaverkoston luominen

- tutustumiskäynti Oravaisten vastaanottokeskukseen
 - *Tehtiin 5.11.2004 vertaistukiryhmän puitteissa: teemana miten vastaanotto-keskuksessa ja mielenterveystoimistossa tehdään töitä kriisissä olevien ihmisten kanssa (mielenterveystoimiston työntekijä kutsuttuna asiantuntijana paikalla)*
- keskusteluja lapsi- ja nuorisotyön kehittämisestä (syksy 2004 tavoite) paikallisten toimijoiden kanssa
 - *On käyty keskusteluja sekä sosiaalitoimiston sisällä että muiden toimijoiden kanssa: tarvetta verkostokehittämiselle on, mutta tällä hetkellä ei ole resursseja sen toteuttamiseen*
- jatketaan yhteistyötä työvoimatoimiston kanssa kotoutumissuunnitelmien muodossa (Pietarsaareen on loppuvuodesta 2004 perustettu yhteispalvelupiste, tilanne parantunut)
 - *Eri paikkoihin on otettu yhteyttä eri aikoina, joten laajaakaan yhteistyötä ei ole ollut vaikea toteuttaa. Työn jaksottaminen on pitänyt resurssit riittävinä. Yhteistyötä on tehty työvoimatoimiston, Korsnäs Kurscenterin ja Oravaisten vastaanottokeskuksen kanssa.*
- jatketaan osallistumista seudulliseen vertaistukiryhmään osana asiantuntijaverkostomallin kokeilua, kuin myös TE-keskuksen kokouksiin maahanmuuttajayhdyshenkilöille

→ *Vertaistukiryhmään on osallistuttu suunnitelmien mukaan.*

b) *asiantuntemuksen kehittäminen*

- *jatketaan tietojen keruuta palveluohjauksessa olevista perheistä (dokumentoidut tiedot kerätään ja analysoidaan) → toteutunut suunnitelmien mukaan*
- *osallistuminen projektin swot-analyysipäivään 4/2005 yhteisökeskeisen sosiaalityön periaattein toimineiden/toimivien ryhmien toiminnasta ja työkuvausten tekeminen ryhmien toiminnasta (naisryhmä, iltapäiväkerho, kesäleiri)*
 → *Yhteistyö sosiaalityöntekijöiden ja palveluohjaajien kanssa on toiminut hyvin: Naisryhmä, iltapäiväkerho, yhteiset kotikäynnit ja kokoukset toimistolla sekä palveluohjaus ovat toimineet. Naisryhmä, johon osallistuu myös yksi mies, on järjestetty Kornäs Kurscenterin kanssa yhteistyössä.*
- *keskustelun käyminen sosiaalitoimiston sisällä ajankohtaisista asioista projektissa ja yleensä maahanmuuttajatyön kehittämisestä*
 → *Hankkeessa on voitu yhdistää työntekijöiden eri osaamisalat, kuten yhteiskunnallinen näkökulma ja käytännön näkökulma. Henkilökemia työntekijöiden välillä on toiminut, mikä on tehnyt neuvon kysymisen, työnjaon ja yhteistyön helpoksi. Yhteistyö myös muiden viranomaisten ja palveluntuottajien kanssa on toiminut hyvin. Lisäksi eri kulttuurit on pystytty ottamaan hyvin työssä huomioon.*
- *iltapäiväkerho maahanmuuttajalapsille palveluohjaajan ja sosiaalityöntekijän yhteistyönä keväällä 2005*
 → *Iltapäiväkerhotoiminta on onnistunut yli odotusten, sillä se on alkanut koulun aloitteesta ja täyttänyt selvän tarpeen. Nyt ruotsinkielisen koulun maahanmuuttajakoululaiset voivat tehdä kerran viikossa yhdessä läksyjään ja muuta mukavaa vapaa-ajan toimintaa.*
- *leiri maahanmuuttajalapsille kesällä 2005 → Kesäleiri 2005 toteutui, mukana oli myös suomalaistaustaisia lapsia.*
- *naisryhmä kielikoulutuksessa oleville syksyllä 2005, mikäli resurssit sallivat (Korsnäs kurscentral on toivonut yhteistyön jatkuvan) → Naisryhmän toteutuminen syksyllä 2005 on vielä epäselvä, koska syksyllä tulee henkilöstömuutoksia.*

2. *Tavoite: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen*

- a) *perehdytysinfopaketti uusille työntekijöille maahanmuuttajatyöstä*
- b) *koota ajan tasalla oleva kansio omaan käyttöön eri toimihenkilöistä ja -tahoista, jotka työskentelevät maahanmuuttajien parissa, mukaan lukien lähikuntien ihmiset (sis. mm. äitiyslomalla olemiset ja eläkkeelle jäämiset)*
- c) *osallistuminen projektin mallintamistyöhön*

Keino: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen

- a) osallistuminen vastuutahona työryhmään, jonka tehtävänä on perehdytyspaketin tekeminen osaamiskeskuksen verkkosivuille syksyyn 2005 mennessä – mahdollisesti myös työkokous/seminaari aiheesta, kun tietopaketti valmis
 → *Pietarsaaren työntekijät ovat vastuutahona osallistuneet perehdytyspaketin suunnitteluun ja tekemiseen. Työn viimeistelyä on projektikoordinaattorin johdolla jatkettu yhteistyössä TE-keskuksen ja SONet BOTNIAn kanssa. Lisävahvistusta on saatu TE-keskuksessa harjoitteluaan suorittavasta Vaasan yliopiston hallinto-tieteiden opiskelijasta. Aloite perehdytys-/tietopakettin tekoon saatiin sosiaalityöntekijöiltä TE-keskuksen järjestämässä työkokouksessa maahanmuuttajatyöntekijöille..*
- b) palveluohjaaja ja sosiaalityöntekijä kokoavat kansion maahanmuuttajatyötä tekevien viranomaisten yhteystiedoista
 → *On tehty aiottua kansiota pienempi kansio sisäiseen käyttöön. Parhailtaan mietitään, voisiko siitä olla hyötyä muillekin.*
- c) perheenyhdistämisprosessin mallintaminen Vaasan ja Pietarsaaren projektiyhteistyönä ja palveluohjauksen mallintaminen projektikuntien yhteistyönä
 → *Perheenyhdistämisprosessi on mallinnettu ja toimitettu liitettäväksi SONet BOTNIAn verkkosivuille.*

3. Tavoite: Maahanmuuttajien työmarkkina-avalmiuksien parantaminen kehittämällä kotoittamistyötä

- a) sosiaalityön vahvistaminen ja yhteistyöverkoston tiivistyminen ja laajentuminen edesauttaa työmarkkina-avalmiuksien parantumista välillisesti

Keino: Maahanmuuttajien työmarkkina-avalmiuksien parantaminen kehittämällä kotoittamistyötä

- a) katso yllä olevat tavoitteet/keinot
 → *palveluohjaaja on yhteistyökumppanina osallistunut työvoimatoimiston Myötä-tuuli-projektin suunnittelukokouksiin syksyllä 2004*

Pietarsaassa suurin ongelma on, että hankkeen rahat ovat loppuneet kesken hankkeen ja projektin toiminta päättyy etuajassa. Alun perin palkkakustannuksiin varattiin liian vähän rahaa. Kaupunki on tullut jonkin verran vastaan rahallisesti, mutta senkin rahatilanne on niin tiukka, että lisärahan saanti on epävarmaa. Asiantuntijapankki tehdään joka tapauksessa loppuun, mutta konsultaatioverkoston loppuunsaattaminen jäänee SONet BOTNIAn vastuulle. Hanketoimijat toivovat kuitenkin voivansa jatkaa toimintaa tulevaisuudessakin ja saada tehtäviin vakituista palkattua henkilöstöä.

Pietarsaari pitää yhtenä onnistumisenaan realististen tavoitteiden asettamista ja sitä, että kaikki ovat tukeneet hankkeen onnistumista omalla osaamisellaan. Tätä on edesauttanut osallistujien vahva kokemus. Hyvä pohja on mahdollistanut hankkeen onnistumisen henkilövaihdoksista huolimatta. Hankkeen aikana suunnitelmista jätettiin pois liian epärealistisia tavoitteita. Näyttää siltä, että lopulliset tavoitteet ja keinot niiden toteuttamiseen valittiin hyvin, sillä Pietarsaassa on onnistuttu toteuttamaan oikeastaan kaikki omat tavoitteet. Tavoitteiden ja keinojen vaihtumista hankkeen aikana ei ole syytä pitää huonona asiana, vaan onnistuneena tilanteen mukaan toimimisena, sillä myös uudet tavoitteet ja keinot sopivat hyvin koko hankkeen tavoitteisiin.

Närpiön tavoitteet ja niiden toteutuminen

Närpiön tavoitteet ja keinot perustuvat toukokuun 2005 itsearviointipäivän lisäksi alueen omiin väliarviointipalavereihin, joissa alueen projektitoimijat ovat pohtineet hankkeen tilannetta koordinaattorin johdolla. Palavereissa alkuperäisiin tavoitteisiin on lisätty uusia tavoitteita, minkä lisäksi keinoja on tarkennettu ja konkretisoitu unohtamatta keinoja uusien tavoitteiden saavuttamiseksi. Toiminnan edellytykset ovat siten selkeästi parantuneet hankkeen alkuajoista.

1. Tavoite: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen
 - a) hankkia tietoa erityisryhmistä (vierastyöläiset, ulkomaalaiset opiskelijat, avioliiton kautta tulleet), sillä pakolaisten kanssa osataan toimia, mutta muut ryhmät toimijoille uusia ja erilaisia
 - b) luoda Pohjanmaan alueella toimivien ruotsinkielisten sosiaalityöntekijöiden vertaistukiryhmä (Maalahti, Korsnäs ym.), keskustella tapaamisissa kaikista maahanmuuttajaryhmistä
 - c) Närpiössä on verkosto, johon kuuluu terveyskeskus, päivähoito, lääkäri, psykologi ja koulu, ja joka tapaa säännöllisesti ja keskustelee maahanmuuttaja-asioista → käydään keskustelua verkoston mahdollisesta laajentumisesta koskemaan muitakin maahanmuuttajia kuin pakolaisia

Keino: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen

- a) - palveluohjaaja etsii tietoa viranomaisilta erityisryhmistä ja heitä koskevista laeista, kokoaa tiedon projektin aikana. Kaikkein eniten tietoa ja ymmärrystä tulee asiakastapausten kautta: palveluohjauksessa olevat asiakastapaukset ovat hyviä tiedonlähteitä.

→ Tietoa erityisryhmistä on Närpiössä koottu koko hankkeen ajan ja toimintaa aiotaan jatkaa myös hankkeen päätyttyäkin. Alueella on monipuolinen maahanmuuttajarakenne, johon kuuluu niin työperäisiä maahanmuuttajia kuin pakolaisia

sina tai avioliiton kautta tulleita maahanmuuttajiakin. Tämä johtaa siihen, että alueen työntekijät joutuvat kohtaamaan koko ajan uusia tilanteita, joita varten tiedonkeruu on hyvin tärkeää.

- b) - osallistuminen seudulliseen vertaistukiryhmään osana asiantuntijaverkostomallin kokeilua
- *vertaistukiryhmä on toiminut eteläisellä alueella mallikkaasti: alueen erityis-teemana ovat olleet työperusteiset maahanmuuttajat, kutsuttuina asiantuntijoina ovat olleet mukana pakolaisneuvonnan juristi ja poliisipäällikkö*
 - koulutuksellista antia lisätään jatkossa vertaistukiryhmien asiantuntemuksen vahvistamiseksi: aiheina mm. maahanmuuttajalastensuojelu ja yhteisökeskeinen sosiaalityö
 - *Närpiön työntekijät ovat koordinaattorin johdolla tavanneet samojen tehtävien kanssa työskenteleviä. Tapaamisia on ollut Maalahden, Korsnäsin, Kaskisten ja Kristiinankaupungin sosiaalityöntekijöiden kanssa. Nämä tapaamiset on koettu hyvin antoisiksi.*
- c) - palveluohjaaja ja sosiaalityöntekijä jakavat tietoa Saga-projektin (virkamiesryhmä Samarbetsgrupp för Gästarbetare) toiminnasta (esim. tiedotteita ulkomalaisille työntekijöille) ja erityisryhmien tarpeista paikalliselle jo toimivalle verkostoryhmälle yhteisissä työkokouksissa tarkoituksena laajentaa yhteistyöverkostoa koskemaan myös esim. työperusteisia Närpiössä asuvia maahanmuuttajia
- *Saga-projektissa on tehty opas siitä, minne viranomais- ja muihin tahoihin maahanmuuttajan pitää olla yhteydessä, kun hän saapuu Suomeen. Maahanmuuttajien ohella esite auttaa maahanmuuttajien kanssa työskenteleviä. Närpiöläiset hanketoimijat ovat olleet Saga-projektissa hakemassa sieltä tietoa ja levittämässä sitä moniammatillisessa verkostoryhmässä.*
 - palveluohjaaja ja Myötätuuli-projektin työvoimaneuvoja ovat uusina jäseninä osallistuneet verkoston toimintaan: palveluohjaaja on vetänyt ryhmää työperusteisille maahanmuuttajille ja työvoimaneuvoja paneutuu ajalla syksy 2004–28.2.2007 yli kolme vuotta seudulla olleiden työperusteisten maahanmuuttajien tilanteeseen
 - *Närpiöläiset ovat tehneet yhteistyötä Myötätuuli-projektin kanssa ja antaneet sille vinkkejä, mihin asioihin projekti voisi pyrkiä vaikuttamaan Närpiön seudulla. Myötätuuli-projekti tähtää yleensä maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseen, mutta Närpiössä tämä asia on hyvällä mallilla, mistä syystä siellä on syytä paneutua pikemminkin maahanmuuttajien muuhun kotoutumiseen.*
 - kehittämistyötä jatketaan: mietittävänä on, jatkaako alun perin pakolaistyön tarpeisiin syntynyt verkostoryhmä työperusteisten maahanmuuttajien työn tukemista vai tarvitaanko toisin perustein koottu ryhmä tähän tarkoitukseen (ensin mainittu ryhmä on ammattirakenteensa puolesta hoidollisesti orientoitunut)

→ Yhtenä onnistumisenaan närpiöläiset nimesivät yhteistyön moniammatillisen verkoston kanssa. Mukana ryhmässä on ihmisiä muun muassa koulusta ja sosiaalipuolelta. Jatkossa ryhmään saatetaan kuitenkin tehdä jotain muutoksia.

2. Tavoite: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen

- a) dokumentoida paikallisen verkostoryhmän työ, jota on tehty jo vuosia
- b) Närpiön mallista tiedottaminen valtakunnalliselle tasolle (korkea työllistyminen)
- c) osallistuminen palveluohjauksen mallintamistyöhön ja muuhun palveluohjaukseen liittyvään dokumentointiin
- d) Närpiö on vertailukuntana koskien pohjoismaista vertailevaa artikkelia maahanmuuttajien kotouttamisesta

Keino: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen

- a) - paikallisen verkostoryhmän vuosia kestäneen työn dokumentoi projektityöntekijä seitsemän kuukautta kestävä hankkeen aikana → *Raportti verkostoryhmän työstä on valmistunut.*
 - projektikoordinaattori tekee moniammatillisen tiimin työnkuvauksen ja swot-analyysin → *Moniammatillisen tiimin työnkuvaus ja swot-analyysi on tehty projektikoordinaattorin toimesta, mutta tiimi ei suuren jäsenvaihtuvuuden vuoksi otanut vastaan heille tarjottua mahdollisuutta moniammatillisen tiimin työprosessin mallintamiseen.*
 - tiimille on tarjottu mahdollisuutta projektikuntien työstämän palveluohjauksen työprosessin mallintamiseen QPR-ohjelman kautta → *Työprosessi on mallinnettu palveluohjaajien ja koordinaattorin yhteistyössä.*
- b) - osallistuminen maaherran vetämään työryhmätyöskentelyyn, jonka tavoitteena on sisäpoliittisen valtakunnallisen ohjelman tuottaminen koskien maahanmuuttajia
 - *Työryhmä on tehnyt tutustumiskäynnin Närpiöön joulukuussa 2004 ja heille on toimitettu sekä suullista että kirjallista tietoa maahanmuuttajien tilanteesta Närpiössä. Maaherra halusi tutustua Närpiön maahanmuuttajatyöhön, jolloin asiaa saatiin esille korkealla taholla.*
 - Närpiötä on pyydetty selvittämään, kuinka paljon kustannuksia pakolaisvastaanotosta koituu kunnalle kolmen vuoden kotouttamisajan sisällä, kuin myös sen ajan jälkeen → *Kustannukset pakolaisista on selvitetty.*
- c) palveluohjauksen työprosessi työtapoineen mallinnetaan QPR-tietokoneohjelman kautta ja dokumentoidaan projektin tiimissä yhteisesti sovittuja asioita
 - *Närpiöläiset kehittelevät mallintamista omalla työpaikallaan sekä hankkeen yhteisissä tapaamisissa, jossa mallia työstetään yhdessä. Tuloksena saadaan*

QPR-ohjelmaan yleismalli toiminnalle sekä siitä eri variaatioita, joissa painotetaan eri asioita. Nämä laitetaan kaikkien nähtäville Internetiin.

- d) Närpiö toimittaa pohjoismaisen vertailevan artikkelin kirjoittajalle hänen tarvitsemaansa materiaalia ja osallistuu asiaa koskevaan syventävään haastatteluun → *Tavoitteet ovat toteutuneet suunnitelmien mukaan*

3. Tavoite: Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä

- a) kehittää yhteistyötä kansanopiston (SÖFF) kanssa, esimerkiksi 10. kouluvuosi, koska nyt maahanmuuttajanuoret eivät pärjää kielen ja kulttuurin takia koulussa
- b) tukea maahanmuuttajien itsetuntoa ja integroitumista yhteiskuntaan yhteisökeskeisen sosiaalityön viitekehyksestä käsin
- c) muokata yleisiä asenteiden maahanmuuttajia kohtaan

Keino: Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä

- a) - jatketaan suunnitteluyhteistyötä ja käytännön toteutukseen osallistumista esim. yhteiskuntaopin osalta kansanopiston (SÖFF) kanssa: maahanmuuttajanuorten 10. kouluvuosi ja maahanmuuttajakielikurssit ovat osa pysyvää toimintaa. Suunnitteludialogia käydään myös kansalaisopiston (MBI) kanssa
→ *Närpiössä on järjestetty peruskoulun 10. luokka, jota on suositeltu niille maahanmuuttajille, joille kyseinen opiskelupaikka on ollut sopiva. On olemassa myös aikuisten maahanmuuttajien luokka, joka on toiminut kahden lukuvuoden ajan ja jonne työvoimatoimisto asettaa osallistujia.*
- uusia toimintoja yhteistyön seurauksena: kurssi Lek på svenska ajalle 18.1.–5.4.2005 ja kurssi Att möta en annan kultur (21.2.2005, 7.3.2005) maahanmuuttajien kanssa työskenteleville. Kulttuuritietouden lisääminen on myös asiantuntemuksen vahvistamista
→ *Lek på svenska ei alkanut liian vähäisen osallistujamäärän takia, mutta sitä yritetään uudestaan syksyllä. Att möta en annan kultur oli menestys.*
- b) - palveluohjaaja jatkaa ryhmien vetämistä eri maahanmuuttajakohderyhmille: nuorisolle (lähinnä nuorille tytöille), naisille ja työperusteisille maahanmuuttajille
→ *Närpiöläiset pitävät suurimpina onnistumisinaan järjestämiään eri ryhmiä. Vanhempien ryhmää ei syntynyt, mutta muun muassa tyttöryhmä, naisten ryhmä ja virolaisten vierastyöläisryhmä ovat toimineet hyvin. Virolaisten ryhmä koottiin lähettämällä työvoimatoimiston kautta työnantajalle kirje, jossa pyydettiin mukaan kaikkien yritysten maahanmuuttajatyöntekijöitä. Heikommista odotuksista huolimatta paikalle tuli seitsemäntoista kahdestakymmenestäviidestä mah-*

dollisesta. Osallistujilta itseltään pyydettiin toiveita ryhmässä käsiteltävistä asioista, jolloin selvisi, etteivät he tiedä juuri mitään suomalaisesta yhteiskunnasta. Ryhmällä oli siis runsaasti työsarkaa. Ryhmistä teki onnistuneen se, että niissä kysyntä ja tarjonta kohtasivat toisensa eli maahanmuuttajat saivat ryhmien kautta itselleen tietoa, mutta myös mukavaa vapaa-ajantoimintaa. Yhteistyössä työväenopiston kanssa yritetään jatkossa saada lisää ryhmiä. Toiminta on leviämässä myös naapurikuntiin.

- ehkäisevät kotikäynnit vanhusten luo syksyllä 2004: SYH:in opiskelijat kokoavat ja analysoivat tulokset lopputyössään, työ valmis helmikuussa 2005
 - *SYH:n opiskelijoiden Närpiössä tekemästä opinnäytetyöstä vanhusten integraatiokokemuksista on kesäkuun alussa informaatiopäivä eläkeläisille.*
- järjestetään informaatiopäivä maahanmuuttajavanhuksille koskien sosiaali- ja terveyspalveluja huhti- ja toukokuussa 2005 sosiaalitoimiston, terveyskeskuksen ja Kelan yhteistyönä. Ajatus infopäivästä syntyi vanhempien maahanmuuttajien tarpeesta, jonka palveluohjaaja huomasi tehdessään kotikäyntejä opiskelijan kanssa.
 - *Vanhemmille maahanmuuttajille järjestettiin infopäivä 31.5.*
- sosiaalityöntekijä ja palveluohjaaja järjestävät palaverin koti- ja sairaanhoidon kanssa ehkäisevien kotikäyntien tiimoilta esille tulleista asioista
 - *Koti- ja sairaanhoitoaloille ja sosiaalityöntekijöille järjestettiin vanhusten tilanteesta infopäivä 12.5.*
- c) tiedottamista paikallislehdissä maahanmuuttajiin liittyvistä asioista, kuin myös esim. työperusteisista maahanmuuttajista
 - kurssi Att möta en annan kultur kansalaisopistossa suunnataan paitsi maahanmuuttajien kanssa työtä tekeville myös muille asioista kiinnostuneille
 - *On järjestetty kaksi tilaisuutta, joissa maahanmuuttajat kertoivat omasta kulttuuristaan. Ensimmäisellä kerralla väkeä oli paikalla kuuntelemassa noin 50 henkilöä ja toisella kerralla vielä enemmän.*

Närpiöläiset pitivät tavoitteitaan realistisina, minkä takia niiden kanssa on ollut helppo tehdä töitä. Mitään kovin suuria ongelmia närpiöläiset eivät olleet kohdanneet. Suurimmiksi ongelmikseen he kokevat vaikeuden löytää tietoa tarpeellisista asioista ja viranomaisten tekemät virheet. Etenkin EU:n ulkopuolelta tulleiden työntekijöiden oikeuksista on vaikea saada tietoa, esimerkkeinä mainittiin maahanmuuttajan oikeus hammashoitoon ja hoitoon sairastapauksissa. Viranomaisten työskentelyssä on myös tapahtunut virheitä, jolloin esimerkiksi 7-vuotiaalle lapselle ei ole päivähoido- eikä koulu- paikkaa. Tällaiset asiat vaikeuttavat maahanmuuttajan tilannetta ja lisäävät sosiaalityöntekijöiden työtaakkaa. Tulevaisuudessa he uskovat maahanmuuttajien juurettomuuden nousevan suurimmaksi ongelmaksi.

Närpiöläiset eivät näe omalle toiminnalleen hankkeen puitteissa muutostarpeita. Ryhmien toiminnan he toivovat jatkuvan. Sitä kannattaisi heidän mukaansa vielä kehittää lisää. Kysymys onkin, kuka jatkossa vetää ryhmiä. Jatkossa he haluavat myös verkostoryhmän kautta tuoda päättäjille lisää tietoa vierastyöläisistä. Toiminnan seuraava askel on kotoutumissuunnitelman kehittäminen työperäisille maahanmuuttajille. He tarvitsevat tietoa mm. terveyden- ja sairaanhoidosta sekä sosiaalipolitiikasta. Myös närpiöläiset näyttäisivät onnistuneen hyvin tavoitteidensa ja niihin johtavien keinojen toteuttamisessa.

Kokkolan tavoitteet ja niiden toteutuminen

Seuraavat tavoitteet ja keinot niihin pääsemiseksi on kirjattu Kokkolassa 19.5.2004 pidetyn kokkolalaisten oman suunnittelupäivän pohjalta. Päivää ohjasi Stakesin verkostokonsultti. Paikalla tilaisuudessa olivat ulkomaalaiskoordinaattori Otto Salo, sosiaalityöntekijä Ritva Penttinen, sosiaalityöntekijä Minna Lönnbäck, perheohjaaja Tiina Metsäpalo, terveydenhoitaja Kerttu Peltola, palveluohjaaja Kati Koivisto ja osastopäällikkö Seppo Mattila sekä projektin koordinaattori Maritta Koskiniemi. Arviointia varten päivästä oli käytössä muistio. Kokkolan tavoitteet ja keinot perustuvat tulevaisuuden muistellulla toteutettuun dialogiseen arviointiin.

Tavoitteita on myöhemmin päivitetty arviointikeskustelussa 25.1.2005. Siellä projektityöntekijöiden lisäksi läsnä olivat palveluohjaajan lähin esimies johtava sosiaalityöntekijä Pirjo Höri, sosiaalityöntekijä Ritva Penttinen, osastopäällikkö Seppo Mattila, paikalliskoordinaattori Otto Salo ja osittain hänen työtehtäviään vuodenvaihteesta hoitava Nina Särkiniemi sekä ohjaaja Pirkko Kivistön sijainen Tinna Forsgård. Osastopäällikkö Seppo Mattila on tarkistanut ja hyväksynyt koordinaattorin arviointikeskustelussa kirjaamat tavoitteet/keinot ohjausryhmän jälkeisessä palaverissa 8.2.2005. Joitakin muutoksia tavoitteisiin tehtiin ja esimerkiksi kohtaan kolme ei asetettu erillisiä tavoitteita. Tyydyttiin siihen, että asiantuntemuksen ja asiantuntijaverkoston kehittäminen välillisesti parantaa maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksia. Toisessa arviointikeskustelussa 18.3.2005 tarkasteltiin asetettujen tavoitteiden toteutumista ja muokattiin keinoja. Projektityöntekijöiden lisäksi läsnä olivat osastopäällikkö Seppo Mattila ja palveluohjaajan esimies johtava sosiaalityöntekijä Pirjo Höri. Yrityksistä huolimatta sitoutumista projektiin ei ole tapahtunut siinä määrin kuin olisi toivottu.

Ottaen huomioon, että Kokkola ei ollut mukana kevään 2004 itsearviointipäivässä ja hanke siellä on lähtenyt käyntiin muita alueita hitaammin, siellä on hyvin pystytty luomaan omia tavoitteita ja keinoja niiden toteuttamiseksi. Tavoitteita ja keinoja on vähemmän kuin muilla alueilla. Osa niistä on samoja kuin muilla alueilla, osa alueen

omia. Kokkolan osalta hankkeen toiminta jää vähäisemmäksi kuin muilla hankkeen toiminta-alueilla, mutta hankkeen vaikeudet huomioon ottaen aikaan on saatu melko paljon. Yritystä hankkeen toiminnan aloittamiseksi ja vauhdittamiseksi ei ole puuttunut niin projektin koordinaattorilta tai palveluohjaajalta kuin Kokkolan maahanmuuttajatyöntekijöiltäkään.

1. Tavoite: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen

- a) Tukea pakolaisten ja maahanmuuttajien sopeutumista, erityisesti ennaltaehkäisevää työtä sosiaalitoimiston palvelujen välimaastossa oleville maahanmuuttajille (ei lastensuojelussa eikä enää ulkomaalaistoimistossa).
- b) Hyvien käytäntöjen synnyttäminen maahanmuuttajien parissa työskentelylle
- c) Yhteistyöverkostojen luominen palveluohjaajan työskentelylle ja uusien toimijoiden saaminen projektin maahanmuuttajatyöhön

Keino: Asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen

- a) - Suurin tarve projektilla on ollut niillä maahanmuuttajilla, jotka eivät kuulu ulkomaalaistoimiston työkenttään eli ovat tulleet maahan muuten kuin pakolaisina. Alueella on niitä melko paljon esimerkiksi Thaimaasta Sri Lankasta ja Kolumbiasta. He oppivat kyllä kielen, mutta koska monet ovat yksin kotona lasten kanssa, muu sopeutuminen Suomeen voi olla vaikeaa.
→ *Palveluohjauksen painopistealueena Kokkolassa on lapsiperheet ja heidän parissaan tehtävä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö, koska perhetyön nykyresurssit menevät korjaavan lastensuojelutyöhön.*
- Naisryhmän mahdollinen aloitus ulkomaalaistoimistossa vasta maahan tulleille pakolaisille yhteisökeskeisen sosiaalityön periaatteiden pohjalta (ulkomaalaistoimistossa kaksi uutta työntekijää; perehtymiseen ja sisäänajoon tarvitaan riittävästi aikaa). Kyseiset työntekijät ovat kuitenkin perehtyneet työmuotoon SONet BOTNIA:n järjestämässä koulutuspäivässä (sisältyy hankkeen tavoitteisiin) → *Naistenryhmä ei toteutunut työkiireistä johtuen.*
- b) - Maahanmuuttajatyön käytäntöjä lasten ja nuorten parissa työstetään Kokkolan malliksi. Pakolaiskoordinaattori ottaa asian esille seuraavassa maahanmuuttajatyöntekijöiden työkokouksessa maaliskuussa 2005. Tavoitteena on työstää yhteinen linja ja selkeä työnjako maahanmuuttajatyöhön. → *Mallin työstäminen ei vielä ole toteutunut.*
- Aloitetaan naisryhmä ulkomaalaistoimistossa vasta maahan tulleille pakolaisille yhteisökeskeisen sosiaalityön periaatteiden pohjalta → *ks. kohta keino1a.*
- c) - Palveluohjauksen ja yhteistyön kehittämiseksi on perustettu paikallisista osajista muodostuva tukiryhmä työrukkaseksi projektin käytännön työhön. Visio-

na nähtiin, että tukiryhmä jatkaisi maahanmuuttajatyön kehittämistä projektin jälkeenkin. Tukiryhmä koostuu muun muassa sosiaalityöntekijästä, maahanmuuttajaopettajasta, perheohjaajasta ja ulkomaalaistoimiston ohjaajasta. Tukiryhmä voi tarpeen mukaan kutsua muita asiantuntijoita mukaan säännöllisiin kokoontumisiinsa.

→ *Tukiryhmä kokoontui kaksi kertaa. Se olisi halunnut projektille toisenlaiset tavoitteet ja koska niitä ei tässä vaiheessa projektia katsottu voitavan muuttaa, tukiryhmän jäsenet olivat sitä mieltä, ettei heillä ole projektille annettavaa. Siksi tukiryhmän työ keskeytyi. Tukiryhmä ei toiminut, koska sillä ei ollut annettavaa perhetyöhön. Kunnan ruohonjuuritasoisten työntekijöiden sijaan siihen olisi pitänyt valita jäseniksi esimiehiä, joilla olisi paremmin ollut valtaa vaikuttaa asioihin. Alun perin ryhmän kautta haluttiin tavoittaa asiakkaita, jotka eivät ole lastensuojelussa.*

- Tukiryhmässä pohdittiin seuraavia toimia, joista osa on hankkeen puitteissa lähtenyt kehittymään:

- Laajennetaan maahanmuuttajien parissa toimivien joukkoa. Sopivina yhteistyökumppaneina palveluohjaukselle nähtiin yhdyskuntatyön piste Koivutupa ja varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevää työtä paikkakunnalla tekevä VarpuNet. Yhteistyössä Koivutuvan työntekijöiden kanssa integroidaan maahanmuuttajia mukaan tämän toiminnan piiriin. Pidetään suunnittelupalaveri 5.4.2005, jossa mukana myös Pirjo Höri → kerhotoimintaa alasteikäisille oppilaille (sekä suomalaisille että maahanmuuttajille) Koivuhaan ja Hollihaan koulujen oppilaille. VarpuNetin kanssa on yritetty saada maahanmuuttajia mukaan toimintaan, mutta yrityksistä huolimatta osallistujia ei ole tullut.

→ *Perhekeskus/kahvila VarpuNetiin oltiin alussa yhteydessä, sillä siellä oli aluksi mukana maahanmuuttajanaisia. Nyt heitä ei kuitenkaan ole enää ollut toiminnassa mukana. Koivutuvan kanssa on yhdessä järjestetty läksyjenkupipiiri maahanmuuttajanuorille sekä aloitettu EVVK-kerhotoimintaa (Eli voitaisiinko vielä kerrata) yhteisesti paikallisille nuorille ja maahanmuuttajille.*

- Kerätään maahanmuuttajatyöntekijöiden yhteystiedot ja tiedot henkilöistä, jotka kiinnostuneita tulemaan mukaan alkuun puolen vuoden kokeiluajaksi alueen konsultaatioverkoston asiantuntijoiksi – pakolaiskoordinaattori ottaa asian esille seuraavassa maahanmuuttajatyöntekijöiden kokouksessa, maaliskuussa 2005. → *Tietoja on kerätty, mutta työ ei ole vielä valmis.*
- Kirjataan sosiaalityöntekijöiden palvelusuunnitelmiin palveluohjauksen arviointi. Tämä ei tällä hetkellä ole mahdollista niissä organisatorisissa puitteissa, joihin perhetyö/sosiaalityö asettuu. → *Kokkolassa ei ole saatu palvelusuunnitelmia käyttöön eli myöskään palveluohjausta ei ole arvioitu.*

2. Tavoite: Maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen
- a) ulkomaalaistoimistossa tapahtuvan ohjausprosessin mallintaminen yhteistyössä Vaasan ulkomaalaistoimiston kanssa QPR-mallintamisohjelmalla
 - b) palveluohjausprosessin mallinnus
 - c) jaetaan tietoa seudullisessa maahanmuuttajatyöntekijäryhmässä omista paikallisista kokemuksista ja vaihdetaan kokemuksia muiden seudun työntekijöiden kanssa

Keino: Maahanmuuttajatyötä koskevat tiedon tuottaminen ja jakaminen

- a) suunnittelukokous työn aloittamiseksi on Vaasan ulkomaalaistoimistossa 22.2.2005, jossa lyödään lukkoon tarkempi suunnitelma asian eteenpäin viemiseksi → *Kokous toteutunut ja asiaa viety eteenpäin.*
- b) Palveluohjauksen prosessikuvaus nähtiin mahdollisuutena saada vastauksia seuraavanlaisiin kysymyksiin: Mistä perheet tulevat palveluohjaukseen? Onko palveluohjaus varhaista puuttumista lapsiperheiden tilanteisiin? Koordinaattori selvittää mahdollisuudet tehdä palveluohjausprosessin mallinnus projektikuntien yhteisenä mallinnuksena, koska palveluohjauskokeilu on projekti-kunnille yhteinen → *Palveluohjausprosessin mallintaminen on tehty yhteistyössä projektikuntien palveluohjaajien kanssa.*
- c) osallistuminen vertaistukiryhmien kokouksiin ja koulutuspäiviin, viedään tietoa kokoontumisista myös Koivutuvan ja VarpuNetin työntekijöille → *Tapaamisiin on osallistuttu mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi työntekijöillä on täydet valtuudet osallistua seudulliseen työskentelyyn, mutta työn paljous ja riittämättömät resurssit ovat esteenä. Tietoa tapaamisista on viety eteenpäin Koivutuvulle, mutta VarpuNetiin ei ole oltu pitkään aikaan yhteydessä, koska siihen ei ole ollut tarvetta.*

3. Tavoite: Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä ko-touttamistyötä

- a) Sosiaalityön vahvistaminen ja yhteistyöverkoston tiivistyminen ja laajentuminen edesauttaa työmarkkinavalmiuksien parantumista välillisesti

Keino: Maahanmuuttajien työmarkkinavalmiuksien parantaminen kehittämällä ko-touttamistyötä

- a) Katso yllä olevat Kokkolan asettamat tavoitteet/keinot.

Kokkolalaiset pitivät suurimpina onnistumisinaan avainhenkilöiden sitkeyttä ja aikaan-saamiaan asennemuutoksia, joiden kautta on saatu pysyvä päänavaus yhteistyöhön esi-merkiksi Koivutuvan kanssa. Muutenkin yhteistyö on lisääntynyt ja sosiaalityö kehitty-nyt palveluohjausmenetelmän kautta. Lisäksi epäonnistumisista on saatu oppia. Hank-

keen aikana tehdyt päänavaukset ja aikaansaatu asennemuutos mahdollistanevat tehokkaamman toiminnan jatkossa.

Ongelmalliseksi on koettu kunnan muiden toimijoiden sitoutumattomuus hankkeeseen ja vähäinen kiinnostus maahanmuuttajatyötä kohtaan. Osasyynä tähän on ollut, että hankehakemuksen tekoon osallistunut työntekijä lähti Kokkolasta ja uuden työntekijän olisi muiden töiden opetteluun ohella pitänyt tutustua hankkeeseenkin. Myöhemmin hankkeelle tehtiin Kokkolan osalta uudet tavoitteet, mutta sekään ei auttanut toiminnan käynnistämisessä. Hankkeen alussa seudulla vallitsi motivaatiopula alkua, joka viivästytti alkuun pääsemistä ja vaikeutti toimia jatkossakin. Viime aikoina myös hankkeen rahojen loppuminen on hankaloittanut hankkeen toteuttamista.

Hankkeen toiminta on ollut Kokkolassa heikointa. Monista alkuperäisistä tavoitteista ja toimintatavoista on jouduttu luopumaan eivätkä uudetkaan ole täysin toteutuneet. Hankkeen ulkopuoliset ihmiset eivät ole kokeneet hanketta niin tärkeäksi ja hyödylliseksi, että olisivat sitoutuneet toimintaan. Eräänä syynä voi olla se, että koko hankkeen tavoitteet ovat Kokkolan kannalta väärät. Yhteistyön alkuja on kuitenkin viritelty ja joitain hyviä tuloksia saatu, esimerkiksi EVVK-kerhotoiminta.

HANKKEEN TULOKSET

Tavoitteet

Hankkeen tavoitteita ja toiminnan alueellisia painopisteitä on mietitty kunnissa esiintyvien tarpeiden pohjalta hankkeen koordinaattorin ja alueiden sosiaalityöntekijöiden yhteistyönä. Tämä antaa hyvän pohjan sille, että toiminnasta olisi alueille todellista hyötyä. Toiminnan painopisteet ovatkin vaihdelleet alueittain. Närpiössä työ on sisältänyt pioneeritoimintaa työluvalla toimineiden siirtolaisten kanssa, kun taas muualla toiminta on painottunut ennaltaehkäisevään perhetyöhön. Lisäksi koordinaattori on tehnyt kolmen maakunnan maahanmuuttajatyötä tekevien keskuudessa kyselyn heidän työhön liittyvistä osaamistarpeistaan. Kerättyä tietoa on käytetty apuna hankkeen ohjaamisessa.

Alueiden itselleen määrittelemät tavoitteet näyttävät toteuttavan hyvin koko hankkeen tavoitteita. Erityisesti on huomattava, että eri alueiden tavoitteet ovat huomattavasti yhdenmukaistuneet itsearviointipäivien välisissä pidetyissä projektin toimijoiden omissa väliarviointipalaverissa. Projektin työntekijät ja sosiaalityöntekijät eri alueilla puhaltavat nyt enemmän yhteen hiileen kuin ennen. Alueiden omaleimaisuus ei silti ole kadonnut.

Tavoitteista kolmannen – työmarkkinavalmiuksien parantaminen kotouttamistyötä kehittämällä – toteutuminen on hankkeessa valituilla keinoilla epäsuoraa. Myös tavoitteen toteutumisen mittaaminen on muita tavoitteita vaikeampaa. Loogisesti ajatellen hankkeen suunniteltujen toimien voi kuvitella edistävän tavoitetta. Koska toimet eivät kuitenkaan tähtää suoraan maahanmuuttajien työllistymiseen, vaan työllistymisen oletetaan helpottuvan maahanmuuttajien saaman yleisen tuen tason parantuessa, toimista ei todennäköisesti ole selvää näkyvää hyötyä lyhyellä aikavälillä. Hankkeen osallistujat ovat joka alueella myös selvästi jättäneet kolmannen tavoitteen toteutumisen vähimmälle huomiolle ja keskittyneet muihin tavoitteisiin toivoen niiden vaikuttavan epäsuorasti myös kolmanteen tavoitteeseen. Todennäköisesti näin käykin, muttei välttämättä yhtä paljon kuin on kuviteltu. Tässä arvioinnissa ei voida ottaa kantaa työmarkkinavalmiuksien lisääntymiseen, koska kyseessä on pitkäkestoinen prosessi, johon vaikuttavat myös muuta asiat kuin hankkeen toimet.

Etenkin Pohjanmaa, mutta myös Keski-Pohjanmaa, on hankkeeseen osallistujien ja palveluohjaajien kautta hyvin edustettuna hankkeessa. Maakunnista kolmannen eli Etelä-Pohjanmaan näkyminen hankkeessa ja hyötyminen hankkeesta on epäselvempää, koska sieltä ei ole kaupunkia tai muuta aluetta aktiivisesti hankkeessa mukana. Tulisikin huolehtia, että myös Etelä-Pohjanmaa hyötyy hankkeesta, vaikka siellä on vähemmän maa-

hanmuuttajia kuin Keski-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla ja tarve hankkeelle on vähäisempi. Koska hankehakemuksessa mainitaan toiminta-alueena Etelä-Pohjanmaakin, sitä ei sovi kokonaan unohtaa eli hankkeen oppien levittäminen myös Etelä-Pohjanmaalle ja sen mukaan ottaminen konsultaatioverkostoon ovat tärkeitä toimia.

Hankkeen tavoitteet ovat tärkeitä ja niihin oli suurelta osin mahdollista hankkeen aikana päästä. Osa keinoista tavoitteisiin pääsemiseksi olisi kuitenkin vaatinut vielä lisää tarkennusta. Tavoitteisiin pääsyä hankaloitti myös resurssipula. Hanke tuo alueille lisäresursseja koordinaattorin ja palveluohjaajien työpanoksen kautta. Sosiaalityöntekijät joutuvat kuitenkin tekemään kehittämistyötä oman työnsä ohessa, sillä omia töitä ei hankkeen vuoksi voi siirtää muille. Lisäksi hankkeen rahat loppuivat suunniteltaessa tapahtuneen budjetointivirheen takia yli puoli vuotta ennen arvioitua, mikä vaikeutti koko hankeajan tehokasta hyödyntämistä. Hankkeen varojen loppuminen näkyy eniten aikataulun tiivistymisessä ja maahanmuuttajatyöntekijöille/palveluohjaajille suunnitellun koulutuksellisen annin vähentymisenä. Lisäksi asiakastyön päättäminen aikaistui Pietarsaari/Kokkolan palveluohjaajan osalta. Epävarmuus projektin jatkumisesta vaikutti myös paljon projektin työntekijöiden henkisiin työskentelyolosuhteisiin. Aloitettut toimet saatiin kuitenkin vietyä loppuun. Vaasassa kaupunki on lupautunut maksamaan palveluohjaajan palkan hankkeen loppuun asti ja Närpiössä harkitaan vastaavaa päätöstä. Pietarsaareissa ja Kokkolassa sen sijaan kaupunki on tehnyt lisärahoituksen suhteen kielteisen päätöksen.

Tulokset

Maahanmuuttajasosiaalityön kehittämishanke on selvästi tuonut alueelle paljon uutta yhteistyötä ja ”yhteisen tekemisen meininkiä”. Hankkeessa tehty verkostokartta palveluohjaajan yhteistyökumppaneista osoittaa yhä useampien tahojen tulleen mukaan koottamistyöhön. Kuntien välinen yhteistyö etenkin Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla näyttäisi toimineen hankeosallistujien kesken.

Hankkeen alussa on kerätty tietoa alueen maahanmuuttajasosiaalityön määrästä ja tarpeista. Tämän perusteella hanketta on kehitetty sen toteutusaikana ja valittu toteutettavia toimenpiteitä. Hankkeessa on alettu kerätä asiantuntijarekisteriä, josta on tarkoitus kehittää alueen toimijoiden välinen tuki- ja konsultointirengas, jossa omiin kysymyksiinsä voi hakea apua lähiseudun muilta työntekijöiltä. Toimivan asiantuntijarekisterin luominen ja sen käytännöistä, kuten kuntien välisistä korvauksista, sopiminen on vielä kesken. Asiantuntijapankin seuraavina vaiheina ovat työntekijän ja palvelua tuottavan organisaation konsultaatiosta saamasta korvauksesta ja muista toiminnan pelisäännöistä päättäminen sekä sopimusmalliluonnoksen tekeminen niiden pohjalta. Asiantuntijapan-

kin kehittämiseen ja sopimusmalleihin on haettu apua aiheen asiantuntijoilta. Käytännössä toimivan sopimusmallin löytäminen voi kuitenkin olla vaikeaa, koska konsultaation maksullisuus voi nostaa yhteydenoton kynnystä, kun taas ilmainen konsultaatio voisi rasittaa jotain konsultointia antavaa tahoa kohtuuttomasti. Koordinaattorilla on aikaa työstää asiaa yhteistyössä osaamiskeskuksen kanssa syyskuun 2005 loppuun saakka. Konsultaation kehittämisen jatkuvuus on turvattu osaamiskeskuksen jatkaessa asian eteenpäin viemistä hankkeen päättyessä.

Eräänlaisen epämuodollisemman konsultaatioverkoston voidaan todeta syntyneen sitä kautta, että alueen maahanmuuttajatyöntekijät ovat hankkeen puitteissa tavanneet toisiinsa ja tutustuneet toisiinsa sekä vaihtaneet vertaistukiryhmissä kokemuksiaan. Epävirellistä konsultointia on varmasti tapahtunut ja tapahtuu jatkossakin. SONet BOTNIAN sivuille laitettavat mallinnetut työprosessitkin ovat omalla tavallaan osa konsultointimahdollisuuksien luomista, samoin hankkeessa työstetty verkkomuotoinen perehdytys- tai tietopaketti maahanmuuttaja-asioiden parissa toimiville.

Hankkeen avulla on aloitettu palveluprosessien mallintamista ja kokeiltu uusia toimintatapoja, joista voi myöhemmin muodostua hyviä käytäntöjä. Erittäin myönteistä hankkeessa on, että sitä ei ole ohjattu ulkoa päin, vaan maahanmuuttajatyöntekijät ovat itse voineet päättää toiminnasta. Hanke on tuonut paljon myös sellaista, mitä arviointi ei tuo esille tai mitä hankkeen osallistujat eivät itsekään osaa suoraan sanoa. Se on varmasti tuonut uusia ajatusmalleja, uusia yhteistyösuhteita, uusia ideoita ja uusia toimintatapoja. Sitä kautta sillä on mahdollisuuksia vaikuttaa alueen maahanmuuttajatyöhön vielä hankkeen päätyttyäkin. Moni hankkeessa kokeiltu toimintatapa jäänee pysyväksi toiminnaksi, koska se on hankkeen aikana havaittu hyödylliseksi. Aina nämä uudet toimintatavat eivät edes vaadi lisäresursseja, vaan ainoastaan uutta ajattelua ja tämän hankkeen myötä syntyneiden yhteistyösuhteiden hyödyntämistä. Hankkeen tulosten jatkuvuutta voi edistää se, että projektikoordinaattori kirjoittaa hankkeessa opituista asioista erillisen kehittämishankeraportin. Siinä kerrotaan monikulttuurisen sosiaalityön eri lähestymistavoista työmuotoineen ja menetelmineen, mallinnetuista työprosesseista sekä palveluohjaajan ja sosiaalityöntekijän työnjaosta.

Hyvin merkittävä tulos hankkeessa on se, että palveluohjaajien toiminta on havaittu hyödylliseksi ja tuloksekkaaksi työmuodoksi. Palveluohjauksessa käytettävät palvelusuunnitelmat ovat edistäneet kotouttamistyön yksilö- ja perhekohtaista suunnitelmallisuutta. Vaasan kaupungissa yritetäänkin jatkossa palkata kaksi palveluohjaajaa vastaaviin tehtäviin kuin mitä hankkeessa on ollut. Se, että kaupunki on saatu innostumaan asiasta ja sitoutettua siihen, tuo hankkeen tuloksille jatkuvuutta, joka useimmista hankkeista puuttuu. Paitsi että tämä mahdollistaa projektin jatkuvuuden, se samalla osoittaa, että hankkeessa on saatu niin hyviä tuloksia, että osa sen toiminnasta on katsottu järkeväksi rahoittaa myös jatkossa. Samaa toivoisi tapahtuvan myös muissa hankekunnissa.

Toiminnan sujuminen on vaihdellut alueittain. Närpiössä ja Pietarsaassa sekä Vaasassa toiminta on lähtenyt hyvin käyntiin, mutta Kokkolassa on ollut suuria vaikeuksia. Asialle lienee monta syytä. Eräänä syynä keskusteluissa arveltiin sitä, että Närpiössä ja Pietarsaassa pakolaisten asiat hoidetaan normaalipalveluissa, kun taas Vaasassa ja Kokkolassa heitä varten on olemassa erityispalvelut (ulkomaalaistoimistot) kolmelle ensimmäiselle kotouttamisvuodelle. Tämä saattaa johtaa muilla toimijoilla sellaiseen ajatusmaailmaan, että vain ulkomaalaistoimisto on vastuussa pakolaisista, mikä voi vaikeuttaa laajamittaisempaa yhteistyötä. Asia voi vaikuttaa myös maahanmuuttajan viihtyvyyteen. Kun hän asioi joka vaiheessa vain yhden viranomaisen kanssa (Närpiö, Pietarsaari), hänen on helpompi hoitaa asioitaan ja hän tulee myös työntekijöille tutuksi ja läheiseksi. Närpiössä on ainutlaatuista se, että siellä maahanmuuttajatyö on hyvin harvan henkilön varassa, mutta silti asiat näyttävät menevän hyvin. Syynä voi olla työntekijöiden oma sitoutuminen asiaan ja heidän työtovereiltaan saamansa hyväksyntä sekä verkostoryhmästä saatu tuki. Toisena syynä toiminnan sujuvuuden vaihteluihin arveltiin maahanmuuttajien määrää. Kun Pietarsaassa ja Vaasassa maahanmuuttajien määrä on Kokkolaa suurempi ja asiat tutumpia, myös toiminta on helpompaa.

Yhteenvedo tuloksista suhteessa tavoitteisiin

Hankehakemuksessa hankkeelle kirjatut tavoitteet toteutuivat pääosin hyvin:

1. asiantuntijaverkoston luominen ja asiantuntemuksen kehittäminen maahanmuuttajasosiaalitoimintaan kolmen pohjalaisen maakunnan alueella
 - *Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueelle on syntynyt epävirallinen yhteistyöverkosto, joka ei kata Etelä-Pohjanmaata, mutta on varmasti hankkeen parasta antia. Verkosto muodostaa työntekijöille lisäresurssin, josta saada apua ongelmatilanteissa. Sen vaikutukset näkyvät parhaiten pitkällä tähtäimellä. Hankkeen tässä vaiheessa on vielä kesken virallisen kolme maakuntaa kattavan asiantuntijajärjestön luominen. Sen luomista on hidastanut ihmisten arkuus ilmoittautua asiantuntijaksi, koska sen pelätään tuovan lisää työtä jo ennestään kiireisille ihmisille. Konsultoinnin vastavuoroisuuden periaatteen ei uskota toimivan maahanmuuttajamääriltään erilaisten kuntien kesken. Tällä hetkellä pyritään maksulliseen konsultaatioon kuntien välillä. Sekin on vaikea vaihtoehto toteuttaa. Jotta konsultaatioverkosto alkaisi toimia muutenkin kuin epävirallisesti tuttujen välillä, on pyrittävä ratkaisemaan edellä mainitut ongelmat. Ongelmien ratkaisuun on jo ryhdytty ja niiden ratkaisu lienee mahdollista, vaikkakaan ei helppoa.*
2. maahanmuuttajatyötä koskevan tiedon tuottaminen ja jakaminen
 - *Hankkeessa on tuotettu runsaasti maahanmuuttajatyötä koskevaa tietoa, kuten maahanmuuttajatyön perehdytyspaketti. Tietoa on myös jaettu etenkin Pohjanmaan*

ja Keski-Pohjanmaan alueilla. Tarkoituksena on levittää tietoa vielä Etelä-Pohjanmaallekin. Etelä-Pohjanmaalla maahanmuuttajien määrä on vielä melko vähäinen, joten on ymmärrettävää, että sen asema hankkeessa on ollut vähäinen. Tulevaisuudessa maakunnan maahanmuuttajatilanne kuitenkin muuttunee, mistä syystä hankkeen tulosten jakaminen myös Etelä-Pohjanmaalle ja maakunnan mukaan ottaminen valmistuvaan viralliseen konsultaatioverkkoon on tärkeää.

3. maahanmuuttajien työmarkkina- ja valmiuksien parantaminen kehittämällä kotouttamistyötä.

→ Hankkeessa on kehitetty kotoutumistyötä monin tavoin, muun muassa kokeilemalla erilaisia maahanmuuttajille suunnattuja ryhmiä, parantamalla henkilöstön osaamista ja sitouttamalla uusia toimijoita mukaan maahanmuuttajatyöhön. Ilman hanketta näin monipuolista kokeilua ei olisi voitu toteuttaa. Kokeilujen voidaan ajatella edistävän maahanmuuttajien työmarkkina- ja valmiuksien paranemista, kun heidän elämän hallintansa ja tämän kautta kotoutumismahdollisuutensa paranevat.

Kokonaisuutena hankkeen voidaan todeta olleen hyödyllinen ja tuloksekas sen toteuttamiseen liittyneistä vaikeuksista huolimatta.

LÄHTEET

Hankesuunnitelma: Maahanmuuttajasosiaalityön konsultaatioverkosto ja kehittäminen Pohjanmaan maakunnissa.

MaMu-projektin prosessikuvaus 1.10.03–31.12.05.

Projektiosallistujien väliarviointiraportit Kokkolasta, Närpiöstä, Pietarsaaresta, Vaasasta ja hankkeen johdolta.

Selvitys hankkeen Maahanmuuttajasosiaalityön konsultaatioverkosto ja kehittäminen Pohjanmaan maakunnissa etenemisestä valtionavustuksen maksamista varten. Selvitykset 1–4 ajalta 1.10.2003–31.7.2005.

Seppänen-Järvelä, Riitta (2003). Prosessiarviointi kehittämisprojektissa. Opas käytäntöihin. Stakesin sosiaalipalvelujen evaluaatiotyöryhmä Finsoc. Stakes, Helsinki. ISBN 951-33-1380-8.

Toimintasuunnitelma vuosille 2003–2005 koskien hanketta maahanmuuttajasosiaalityön konsultaatioverkosto ja kehittäminen.

LIITE 1: Ensimmäisen itsearviointipäivän ohjelma

Itsearviointipäivä tiistai 4.5.2004 klo 9.00–17.00 Tiedekirjasto Tritonian 6. kerros, kokoushuone Kampusalue, Puuvillakuja 7

Kokoonnutaan klo 9.00 Tritonian ala-aulassa ja siirrytään sieltä yhdessä kokoustilaan.

Hankkeen toimijat pohtivat asioita itse ja löytävät itse vahvuutensa ja kehittämisen paikkansa sekä keinot toteuttaa tavoitteensa. Keskustelua ruokitaan ideoin ja kysymyksin. Keskustelu voi tapahtua molemmilla kotimaisilla kielillä.

Aikataulu

9.00–9.15	Aamukahvit
9.15–9.25	Arvioinnin tausta ja johtoaatus (Arttu Vainio / Miia Mäntylä)
9.25–9.45	Miksi arviointia yleensä tehdään, mikä on Kirstin rooli arvioinnissa (Kirsti Kuusela)
9.45–10.00	Tehtävänanto aamupäivälle (AV)
10.00–12.00	Hankkeen tavoitteiden konkretisointi ja arvio nykytilasta (AV) - tarkennetaan asetettuja tavoitteita - kootaan yhteen ja asetetaan tärkeysjärjestykseen - valitaan tärkeimmät tavoitteet jatkokäsittelyyn
12.00–12.45	Lounas (Levón tarjoaa)
12.45–13.00	Yhteenveto aamupäivästä ja iltapäivän tehtävänanto (AV)
13.00–17.00	Pohditaan keinoja tavoitteisiin pääsemiseen sekä parantamiskoh- teita, esteitä, ongelmia ja ratkaisuja (AV) - keskitytään tärkeimpiin tavoitteisiin - keskustellaan keinoista saavuttaa tavoitteet (omakustanteiset kahvit sopivassa välissä) Yhdessä luotujen tavoitteiden ja keinojen koonti (AV)
(alk n. 15:30)	Näkemyksiä ja pohdintaa tuloksista (KK)

Arttu Vainio toimii puheenjohtajana ja päätoimisena keskusteluun johdattajana.

Kirsti Kuusela kertoo roolistaan arvioinnissa ja arvioinnin merkityksestä. Lopuksi hän peilaa saatuja tuloksia yleiseen tietoonsa. Hän osallistuu keskusteluun ideoiden ja kommenttien antajana.

Miia Mäntylä toimii kirjurina ja huolehtii tarvittavista käytännön asioista.

LIITE 2: Toisen itsearviointipäivän ohjelma

Itsearviointipäivä tiistai 3.5.2005 klo 9.00–16.00 Tiedekirjasto Tritonian 6. kerros, kokoushuone T 611 Kampusalue, Puuvillakuja 7

Hankkeen toimijat pohtivat asioita itse ja löytävät itse vahvuutensa ja kehittämisen paikkansa sekä keinot toteuttaa tavoitteensa. Keskustelua ruokitaan ideoin ja kysymyksin. Keskustelu voi tapahtua molemmilla kotimaisilla kielillä.

Aikataulu

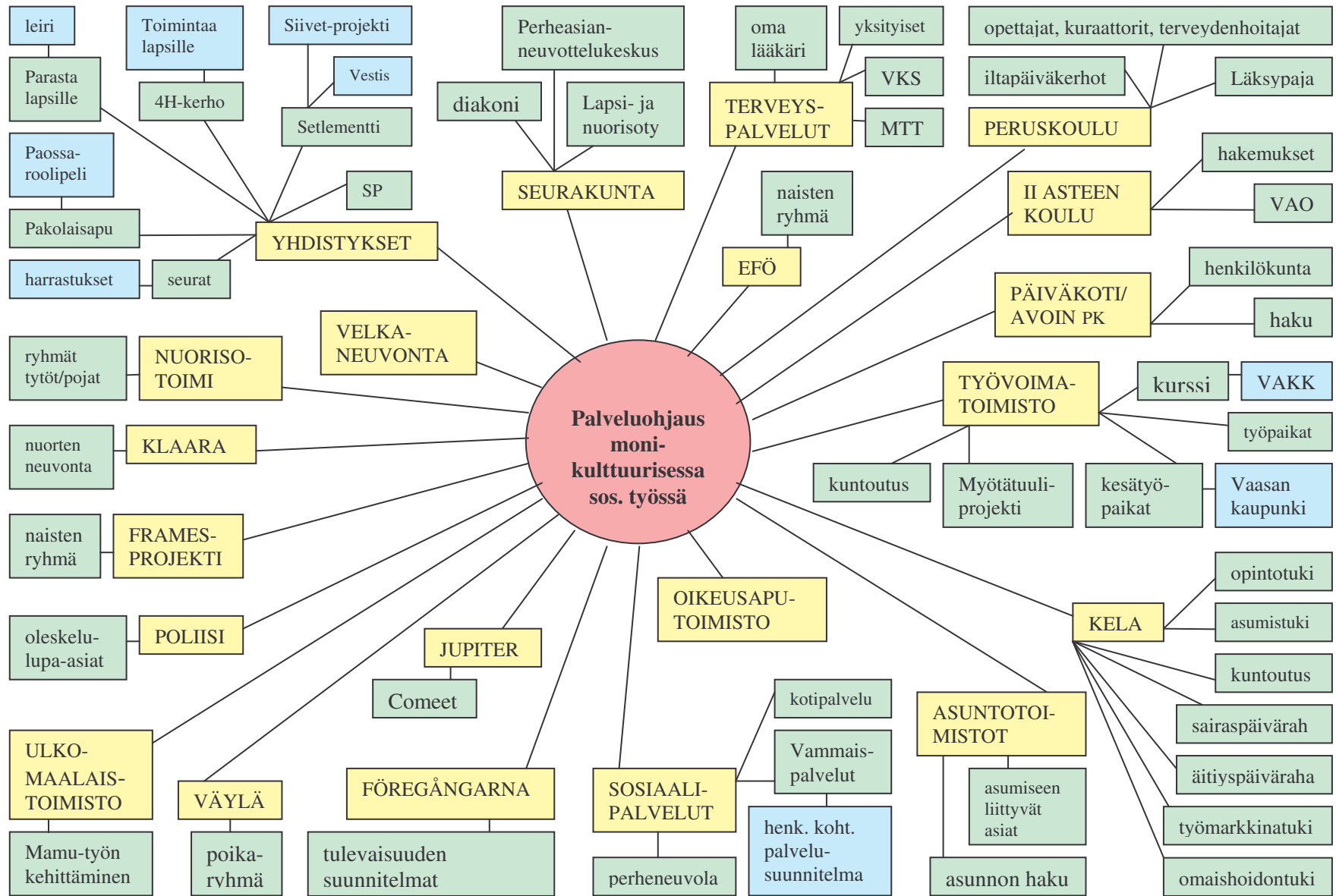
9.00–9.10	Aamukahvit
9.10–9.25	Päivän tarkoitus ja arvioinnin aiemmat vaiheet (AV / MM)
9.25–9.45	Tehtävänanto aamupäivälle (AV)
9.45–11.45	Hankkeen tavoitteiden toteutuminen aluekohtaisesti (pj. AV) - asetettujen tavoitteiden läpikäynti - tarkastellaan asetettujen tavoitteiden toteutumistilannetta - kootaan yhteen ja pohditaan muutostarpeita
11.45–12.30	Lounas (Levón tarjoaa)
12.30–12.45	Iltapäivän tehtävänanto (AV)
12.45–15.00	Pohditaan ryhmissä uusia keinoja tavoitteisiin pääsemiseen sekä parantamiskohteita, esteitä, ongelmia ja ratkaisuja (apuna AV / KK / MM) - keskitytään uusiin tavoitteisiin ja niihin, joiden toteutuminen ollut heikompaa - keskustellaan keinoista saavuttaa tavoitteet (kahvitauko sopivassa välissä) Yhdessä luotujen tavoitteiden ja keinojen koonti (AV)
15.00–16.00	Näkemyksiä ja pohdintaa tuloksista (KK)

AV = Arttu Vainio, MM = Miia Mäntylä, KK = Kirsti Kuusela

Arttu Vainio toimii puheenjohtajana ja päätoimisena keskusteluun johdattajana.

Kirsti Kuusela peilaa saatuja tuloksia yleiseen tietoonsa. Hän osallistuu keskusteluun ideoiden ja kommenttien antajana.

Miia Mäntylä toimii kirjurina ja huolehtii tarvittavista käytännön asioista.

LITTE 3: Verkostokartta

DET HAR INTE VARIT NÅGON DANS PÅ ROSOR

Tjänstemännens syn på flyktingarnas situation och arbetet med integration i Närpes och några kommuner i Norge och Sverige

Kirsti Kuusela²

² Kirsti Kuusela är fil dr i sociologi och arbetar för närvarande som universitetslektor vid Karlstads Universitet.

SISÄLTÖ

INLEDNING OCH SYFTE	46
SITUATION I NÄRPES	48
MOTTAGNING AV FLYKTINGAR OCH GÄSTARBETARE	50
INTEGRATION GENOM ARBETSLIVET	51
HUR SER TJÄNSTEMÄNNEN PÅ SITT ARBETE OCH VAD ÄR VIKTIGT I ARBETET?	53
JÄMFÖRELSE MED KOMMUNER I HEDMARK, VÄRMLAND OCH DALARNA	55
FLYKTINGAR FRÅN OLIKA HÅLL	55
SYNEN PÅ INTEGRATION	55
FLYKTINGARNAS SITUATION I KOMMUNERNA	58
FAMILJERNAS SITUATION	59
BOENDET	60
ARBETE	61
SAMVERKAN MED ANDRA	63
SYNEN PÅ DET EGNA ARBETET	64
VILKEN KOMPETENS SAKNAS?	65

INLEDNING OCH SYFTE

I de nordiska länderna har kommunerna under de senaste åren fått allt bredare ansvar för människornas välfärd. Kommunerna har fått ansvar för nya uppgifter och målgrupper. Ett exempel på detta är att kommunerna har fått ett vidgat ansvar för flyktingmottagningen och för flyktingarnas och invandrarnas integration i samhället. I detta ska de samverka med många olika aktörer. I Sverige har den svenska Arbetsmarknadsstyrelsen, Integrationsverket, Migrationsverket, Skolverket och Svenska Kommunförbundet träffat en överenskommelse som ska utgöra en plattform för ett samordnat förändringsarbete, vilket syftar till att stärka samverkan mellan de berörda myndigheterna. Syftet med överenskommelsen är att asylsökande, flyktingar och andra invandrare bättre skall kunna tillvarata och utveckla sina resurser samtidigt som myndigheterna genom samordning skall bli effektivare.

Staten har i såväl Finland som Sverige och Norge ett övergripande ekonomiskt ansvar för mottagandet av asylsökande och flyktingar. För de flyktingar som kommunerna får statlig ersättning för har kommunerna åtagit sig att svara för introduktionen i samhället. Modellerna för flyktingmottagning och introduktion är likartade i de tre länderna. De personer som har fått uppehållstillstånd och en kommunplacering erbjuds delta i ett individuellt planerat introduktionsprogram, som ska utgå från individens förutsättningar och behov. Kommunerna har ett särskilt ansvar för att initiera att samverkan mellan lokala aktörer kommer till stånd samt att introduktionsprogrammet påbörjas. Introduktionstiden är normalt i Sverige två år från det att individen fått uppehållstillstånd och flyttat till en kommun. Tiden kan förlängas vid behov. I Finland är introduktionstiden tre år.

Introduktionsprogrammen kännetecknas i alla tre länderna av ett innehåll som aktivt stöder individens inträde på arbetsmarknaden. Introduktionen syftar till att ge individerna förutsättningar att försörja sig själva och bli delaktiga i samhället. En lyckad introduktion anses vara beroende av både individers eget ansvar och motivation samt av en god samverkan mellan olika myndigheterna.

Syftet med denna artikel är att beskriva och jämföra hur tjänstemän som arbetar med flyktingmottagning och integration i kommunerna i tre nordiska länderna dels upplever sitt arbete dels flyktingarnas och invandrarnas situation i kommunerna.

Artikeln bygger på intervjuer gjorda med kommunala tjänstemän i sex kommuner i Hedmarks Fylke i Norge, två kommuner i Dalarna och tre kommuner i Värmland i Sverige samt en kommun, Närpes, i Österbotten i Finland. Först beskrivs situation i Närpes och sedan jämför jag denna med situationen i de studerade kommunerna i Norge och

Sverige. Intervjuerna i Sverige och Finland är gjorda av Kirsti Kuusela och intervjuerna i Norge är gjorda av Sigrun Sand. Den här artikeln är min tolkning av intervjuerna.

SITUATION I NÄRPES

Majoriteten av Närpes befolkning har svenska som modersmål. Kommunen har cirka 9500 invånare varav ca 370 är utländska medborgare, vilka representerar 21 olika nationaliteter. Kommunen har både flyktingar och ett ökande antal så kallade gästarbetare, personer med arbetstagarens uppehållstillstånd som kommit till region för att arbeta, eftersom arbetsgivare i kommunen söker arbetskraft genom Internet. Närpes har arbetskraftbrist inom vissa branscher, främst inom växthusnäringen, vilket ökar behovet av utländsk arbetskraft och av personer som ges arbetstillstånd för att arbeta i kommunen. År 2004 gav Sydösterbottens arbetskraftsbyrå ca 200 beslut angående arbetstagares uppehållstillstånd och detta tal anses komma att öka under kommande år. De invandrare som är arbetskraftsinvandrare kommer främst från Vietnam, Bosnien, Thailand, Estland, Lettland, Litauen, Ryssland och Ecuador. Gästarbetare får samma lön som finländare, men de bor ibland i mindre bra bostäder – till exempel egna hem i form av gamla torp, som inte alltid är i så bra skick, eller i små hyresbostäder.

Antalet flyktingar i kommunen är ca 170 och andelen invandrare med arbetstillstånd är ca 200 personer. Flyktingarna kommer ursprungligen från Vietnam och före detta Jugoslavien (Serbien, Kroatien och Bosnien). Närpes har en lång erfarenhet av flyktingmottagning och kommunen var den första svenskspråkiga kommunen i Finland som tog emot flyktingar. Den första gruppen flyktingar kom till staden från Vietnam 1988 och efter det togs flyktingar emot fram till år 2001. Flyktingarna i Närpes bor mestadels i kommunens hyreslägenheter men en del av dem bor också som hyresgäster hos privatpersoner. Några bor i hus som de själva äger.

Över 90 procent av alla invandrare i kommunen har arbete, övriga studerar, är föräldralediga eller sjuka. De flesta invandrarfamiljerna klarar sig själva både ekonomiskt och socialt sett. Stödåtgärderna är – efter flyktingarnas introduktionstid – precis samma som för kommunens övriga invånare. Detta innebär att när, och om, det uppstår problem så sätter kommunen in en familjearbetare, stödperson/stödfamilj, ekonomiska stödåtgärder, psykiatriska stödåtgärder, hemservice för barnfamiljer, dagvård i förebyggande syfte eller elevvård etc. Samarbetet med andra myndigheter prioriteras högt i kommunen.

De flyktingar som anses ha det svårast i kommunen är vietnameserna, vars kultur och språk anses skilja sig mest från den finlandssvenska kulturen i Närpes. Även deras låga utbildning har anses vara ett problem, men i dag har vietnameserna börjat utbilda sig. Vietnameser har sökt sig och hittat gemenskap hos landsmän som bor i andra kommuner i Finland. De flyktingar som har haft det lättast att komma in i samhället är de som har kommit från Bosnien och det tidigare Jugoslavien.

Det finns i kommunen en viss oro för barns och ungdomars situation. Det gäller både barn till flyktingar och barn till gästarbetare. Tjänstemännens kompetensbrist kring barn och ungdomar kan främst handla om att man inte hittar grunden till varför vissa barn mår dåligt. Det behövs mer kunskap om hur man kan lägga märke till barn lider av trauma. Vidare behövs det mer kunskap hur man ska behandla och möta barn med trauma. Man menar att det ibland känns som om alla som kommer i kontakt med invandrarbarn borde ha någon sorts traumautbildning.

Det anses vara negativt att det inte finns någon tydlig modell hur gästarbetarna och deras familjer ska tas emot eller behandlas i kommunen. Flyktingarna har fått introduktion men inte gästarbetarna. Man anser att det är viktigt att även få in dem i helheten så att de inte skapar en egen subkultur. Man menar att det har redan börjat bildas en sådan subkultur, där man accepterar att barnen inte går i skolan och där det uppstår olika sociala problem. Tonåringar kan må dåligt. De jobbar med sin identitet, och kommunen har haft projekt kring identitet. Skolorna anses stå i dag handfallna inför detta problem.

Kommunen försöker fånga upp de barn och ungdomar som behöver stöd. Man kontaktar då de olika myndigheter som kan vara aktuella och man försöker åtgärda de problem som uppstår med de resurser som finns i kommunen.

De invandrarfamiljer som har barn med handikapp behöver ofta stöd från olika håll, eftersom familjerna ofta upplever handikapp som något mycket tragiskt. Det behövs mer utbildning och information om detta. Kommunen har behandlat funktionshindrade invandrare på samma sätt som övriga funktionshindrade invånare men med mycket stöd av socialarbetare och andra myndigheter samt av vänfamiljer.

Kommunen har periodvis jobbat, mer eller mindre, med äldre invandrare beroende på vilka resurser man har haft. Under ett pågående projekt har man försökt nå de äldre invandrarna och bilda en grupp kring dem, men det har inte fungerat så bra. Gruppen splittrades när flera dödsfall hände inom gruppen. De äldre orkade då inte samlas mer. I stället har man gjort hembesök. En pågående undersökning genomförs, med intervjuformulär, kring deras situation för att få fram hur de mår. Resultatet ska snart visas för dem som arbetar med invandrare.

Man anser att det behövs mer aktiviteter för äldre invandrare och de flyktingar som inte kan arbeta. Äldre invandrare har ofta svårt att lära sig språket och blir därför lätt isolerade och längtar hem. Det behövs projekt som kan aktivera dem. Man menar att äldre borde ges möjlighet att få åka och hälsa på i hemlandet. Kommunerna har inte resurser för det och man anser att staten borde ge resurser för sådana resor. De som har fått resa hem och hälsa på mår bättre, och de aktiverar sig bättre här.

Mottagning av flyktingar och gästarbetare

Flyktingarna anses trivas bra i Närpes och de är relativt väl integrerade. Flyktingmottagningen i kommunen har i stora drag följt det generella finska integrationsprogrammet och processen på riksnivå, vilket innebär att alla flyktingar deltar i ett individinriktat introduktionsprogram (kotoutuminen). Hur modellen tillämpas varierar lite mellan olika kommuner. I Närpes har en socialarbetare tilldelats ett särskilt ansvar för integrationsfrågor i kommunen och hon har tillsammans med socialnämnden även haft ansvar för kommunens flyktingmottagning. Hon arbetar främst med specialfrågor kring invandrarna, men ekonomiska utredningar görs även av andra socialarbetare i staden. Utöver denna socialarbetare arbetar ytterligare två heltidsanställda socialarbetare i projektform med invandrarfrågor i kommunen.

Det viktigaste i flyktingarnas introduktion anses i Närpes vara är att skapa trygghet redan från början. Detta innebär att de personer som har arbetat med flyktingar har vågat leva nära dem. Viktigt i arbetet är vidare att kunna vara en bra medmänniska, att försöka vara så empatiskt som möjligt och att inte se andra människor uppifrån. Man skall se invandrare som individer och inte som grupp.

Det praktiska arbetet har kunnat innebära att skaffa bostad åt flyktingar, att hjälpa dem att inreda och utrusta bostaden eller att skaffa dem en vänfamilj. Det är viktigt att bygga ett bra samarbete mellan olika aktörer och skaffa mer kunskap (och mer expertkunskap) och att även i övrigt öka kompetensen – att man skaffar så mycket kunskap som möjligt om invandrarnas situation.

Det råd som Närpes vill ge till andra kommuner är att inte spara när det gäller starten på integrationsprogrammet vid anländandet. Invandrarna ska kunna känna att de ska ha rätt till en grunduppsättning av saker i sitt hem och inte behöva lägga all sin tid på att kämpa för det. Ramarna ska inte vara för snåla i början, eftersom om invandrarna i början måste lägga all sin tid på att tänka på detta kommer det att hindra dem från att ta itu med viktigare saker för sin framtid, till exempel språkutbildning eller samhällsorientering. De är vidare viktigt att de inte behöver känna att de är i en B-klass i samhället, varifrån de inte kan ta sig upp.

Närpes har inte sparat på de resurser de fått från staten för flyktingmottagning, utan de har använt dem. Man har således inte låtit resurserna sväljas av andra behov i den kommunala kassan, vilket de menar ofta händer i andra kommuner. De tjänstemän som jobbar med flyktingmottagning har jobbat hårt för att flyktingarna ska bli accepterade i samhället och man har tagit sig an varje flykting som individ. Integrationen har nog lyckats rätt bra i kommunen, men det har inte varit någon dans på rosor. Det har i stället inneburit många års kamp för både invandrare och de som jobbar kring dem. Nu kan de

gamla invandrarna i kommunen stödja nya invandrare när dessa anländer – då har man kommit långt tycker en intervjuad tjänsteman.

Det stöd som saknas är hur man ska få till stånd en fungerande struktur kring den stora grupp invandrare som redan finns och fortsatt anländer till kommunen med arbetstillstånd tillsammans med sina familjer. De utgör den största utmaningen i framtiden. Det finns ingen struktur för deras integration uppgjord på riksnivå för dem, vilket innebär att kommunen hela tiden måste hitta lokala lösningar för att få dem integrerade. För att klara detta behövs det både verktyg och resurser. Denna grupp kommer inte automatiskt in i integrationsprocessen, vilket kan bli problematiskt. Det handlar om att diskutera vem som har ansvar och resurser för att ordna sådant stöd så att även dessa invandrare ges möjlighet att bli integrerade i samhället. Hittills har staten inte gett några resurser för det. Närpes ingår dock i ett nationellt invandrapolitiskt program som snart ska behandlas i regering och riksdag. Kommunen har i samband med det framfört sin åsikt om saken och hoppas att få ett gensvar. Kommunen ser det dock som en utmaning att ta bättre hand även om gästarbetare.

Integration genom arbetslivet

I Närpes diskuteras inte så mycket integration utan man litar i stor utsträckning på att integration sker genom att flyktingarna och andra invandrare kommer in i arbetslivet i kommunen. Det finns ingen arbetslöshet i kommunen – utan man har brist på arbetskraft – och flyktingarna har därför kunnat få arbete. De ses som en resurs i kommunen. Flyktingarna och de arbetskraftsinvandrare som kommer till kommunen med arbetstillstånd arbetar främst i växthus, sköter och plockar tomater och andra plantor. I kommunen finns åretruntodling, som kräver mycket arbetskraft men såväl flyktingar som arbetskraftsinvandrare jobbar även i andra sektorer i kommunen.

De företagare som finns i kommunen, många är små familjeföretag, har tydligt uttalat att de inte klarar sig utan invandrarna. Detta bidrar antagligen till att lokalbefolkning i kommunen är relativt positiva mot invandrare. Men Närpesbornas positiva inställning till invandrare och människor från andra kulturer kan även ha historiska orsaker. Människorna från kommunen har utvandrat både till Sverige och Amerika och kommunen är tvåspråkig. Här har man alltid haft kontakt med olika kulturer. Invandrare hotar inte heller någons position på arbetsmarknaden utan i stället utgör de eftersökt arbetskraft.

Lokalbefolkningen i Närpes anses ha överlag en positiv inställning till invandrare. Vill man jobba och göra rätt för sig blir man accepterad. Det har nästan aldrig förekommit bråk mellan gamla närpesbor och flyktingar, men man anser att det ständigt är viktigt

med åtgärder och lyhördhet inom detta område. De konflikter som främst förekommit mellan olika etniska grupper har varit konflikter mellan serber och bosnier eller mellan närpesbor och estländare som kommit med arbetstillstånd. Flyktingarna är accepterade, men de som kommer med arbetstillstånd anses ibland ”ta för sig för snabbt”, till exempel när de snabbt hittar vägen till den lokala krogen. Det finns inga konflikter mellan arbetskraftsinvandare och flyktingar.

Det anses viktigt i kommunen att alla invandrare får och ges något meningsfullt att göra. För dem som av olika anledning inte kan arbeta försöker man hitta andra lösningar i samarbete med socialbyrån, arbetskraftsbyrån och hälsovården.

Någon menar att det är lätt att glömma andra aspekter än arbetet när det gäller integrationen och att det därför är viktigt att man även satsar på invandrarnas fritidsliv och fritidsaktiviteter. Man försöker dra in invandrare i de vanliga fritidsverksamheterna. Barnen och ungdomarna deltar i de musik- och idrottsverksamheter som erbjuds av staden. Männerna deltar ofta i så kallad snickeriverkstad, som har funnits under flera år. Bosniska män har en egen orkester i kommunen. Man har emellertid inte lyckats med att nå kvinnorna, som lätt blir isolerade. Därför har man nu startat en kvinnogrupp för invandrarkvinnor bland annat. Man har även samarbetat med frivilligorganisationer och försökt skapa olika vuxengrupper och tjejgrupper.

De som arbetar med nätverksgruppen i kommunen anser att det är viktigt att de invandrare som kommer till kommunen ska ha en positiv inställning till samhället i Närpes. De skall emellertid för den saken skull inte behöva ”radera ut sin egen identitet och sitt förflutna”. Man uppmuntrar invandrare att bevara och utveckla sin identitet och sitt språk samtidigt som de lever i den lokala kulturen. Både de nyanlända och de som har bott här länge har mycket att ge och ta från varandra.

Den viktigaste frågan integrationen anses vara att individerna som kommer till kommunen ska må bra. Han eller hon ska inte känna sig överkörd utan accepterad och få utvecklas utifrån sin förmåga. Man anser att det största ansvaret för integrationen – myndighetsmässigt – har kommunen/socialarbetarna i samarbete med arbetskraftsbyrån, utbildning, hälso- och sjukvård med flera. Invandrarnas ansvar ligger främst i att de ska delta aktivt i de integrationsåtgärder som ordnas för dem, till exempel uppgörande av en integrationsplan de tre första åren. De ska vidare själva vara aktiva och ha en positiv syn på sin utveckling utifrån sin situation. ”För hårt lopp” anses inte gagna dem utan de måste få gå framåt i sin egen takt, samtidigt som de ska ges uppmuntran av sin omgivning och myndigheterna. Majoritetsbefolkningens ansvar anses vara att stödja invandrarnas integration på olika sätt där grundinställning bör vara accepterande. I och med att invandrarna snabbt får arbete och anställning blir de också snabbt accepterade. Men det behövs ständigt diskussioner för att upprätthålla denna acceptans – inte minst genom

pressen. Pressen är i Närpes ett stöd som kontinuerligt framhåller invandrarnas positiva sidor och Närpes behov av invandrare.

Hur ser tjänstemännen på sitt arbete och vad är viktigt i arbetet?

En viktig komponent i arbetet är att bygga upp olika resurser liksom att bygga upp samarbete med andra aktörer, att samarbeta med andra. En viktig resurs och ett stöd i arbetet har i Närpes varit den nätverksgrupp, som bildades redan 1988 när de första flyktingarna anlände till kommunen. I nätverksgruppen ingår olika myndigheter. Gruppen samarbetar kring invandrarfrågor och gruppens medlemmar känner varandra och kan diskutera olika ärenden. Huvudansvarig för gruppen är psykologen på hälsovårdcentralen. I gruppen har olika aktörer, bland annat skolan, Arbetskraftsbyrån, hälsovården och skolkuratorn jobbat ihop. Man har samlat minst en gång i månaden. Gruppens medlemmar har haft tystnadsplikt, och där har man kunnat diskutera och betrakta samma familj och familjens situation från olika synvinklar. Gruppen har fungerat som handledning och stöd. Där har man hela tiden kunnat få och skapa ökad kunskap. Sedan den dag när den första flyktinggruppen anlände till Närpes har kompetensen och kunskapen hela tiden utvecklats i nätverket. Kommunen försöker hålla sig i tid med utvecklingen, vilket är nödvändigt, eftersom de som arbetar med integrationsfrågor ständigt ställs inför nya utmaningar gällande invandrare som anländer till kommunen.

Det har varit viktigt att i nätverksgruppen få in alla människor som arbetar med invandrare. Via detta forum försöker man få en så bra sammanhållning som möjligt inom gruppen. Nätverket beslutar ofta gemensamt om de ämnen som man ska diskutera. Det kan till exempel handla om trauma. En viktig följd av nätverksbyggandet och nätverksträffarna är att ledningen är tvungen att tänka på detta fält, på de problem som finns och att dessa saker är viktiga. Närverksträffarna visar att man inte är ensam, att det finns andra som arbetar med samma sak. Arbetet görs och blir synligt.

En annan viktig resurs och samarbetspartner i arbetet har varit tredje sektorn och anknyttandet av fadder- och vänfamiljer. Denna verksamhet har funnits cirka 10 år. Bland vänfamiljerna finns många olika yrkesgrupper, bland dem präster och bönder. Nu funderar man på att även försöka få invandrarefamiljer att ställa upp som vänfamiljer. Samarbetet anses ha fungerat bra.

Kommunen har deltagit även i olika projekt där man har samarbetat med andra kommuner och byggt nätverk med dem. För närvarande deltar man i ett projekt tillsammans med tre andra kommuner, vars syfte är att kunna starta en gemensam flyktingmottag-

ning, men beslutet har ännu inte fattats kring detta i kommunerna. I ett annat projekt där Närpes kommun har samarbetat med andra kommuner i Österbotten har man skapat en grundmodell till arbetet med flyktingar och invandrare. Kommunerna kan sedan använda samma modell med olika arbetsmetoder i arbetet. Man har utvecklat modellen och problematiserat den. Detta har inneburit att man har stannat upp och börjat reflektera över sitt eget arbete. Vad innebär det? Man har blivit tvungen att tänka efter och problematisera arbetet, vad som fungerar bra i arbetet och vad som fungerar mindre bra, vilka mål man har för sitt eget arbete, vad man vill uppnå och hur långt man hittills har nått. Man har bland annat diskuterat vad som är viktigt i samarbetet mellan olika aktörer. Arbetet med att bygga nätverk med andra kommuner har betytt man fått feedback och synpunkter från andra, hört hur andra arbetar och skapat ny och viktigt kompetens och kunskap.

Den kompetensbrist och kunskapsbrist som vanligen uppstår i kommunen rör främst kunskap om de nya grupper som kommer till kommunen. Man försöker då gemensamt skaffa information om gruppen. Den resursbrist som känns svårast är att kommunen inte längre kan ta emot nya flyktingar inom ramen för de resurser som nu finns till förfogande. Därför har man nu påbörjat det tidigare nämnda gemensamma projektet och samarbetet med tre andra kommuner. Därigenom hoppas man att det ska leda till att de samverkande kommunerna i framtiden skall kunna ta emot nya flyktingar tillsammans.

JÄMFÖRELSE MED KOMMUNER I HEDMARK, VÄRM-LAND OCH DALARNA

Flyktingar från olika håll

De flyktingar som tagits emot i Närpes och de svenska och norska kommunerna har mycket varierande bakgrund. I Närpes finns två stora grupper av flyktingar, vietnameser och flyktingar från Bosnien och det forna Jugoslavien, vilka kommit vid två olika tillfällen. Flera av de studerade svenska och norska kommunerna har, liksom Närpes, flyktingar från Bosnien. I Närpes har man sedan länge vietnamesiska flyktingar, liksom i en av de studerade norska kommunerna.

I Närpes har man inte tagit emot flyktingar sedan 2001 men kommunen tar emot ständigt nya arbetskraftsinvandrare från många olika länder. De norska och svenska kommunerna har tagit emot flyktingar även på senare år, varför helt andra flyktinggrupper är representerade där.

I de norska och svenska kommunerna finns flyktingar från många olika länder bland annat Afghanistan, Iran, Irak, Serbien, Montenegro, Turkiet, Somalia, Burundi och flera andra afrikanska länder. En stor del av flyktingar är så kallade kvotflyktingar som har kommit under de senaste åren. Att ta emot ”nya” flyktingar kräver att man ständigt måste skaffa fram ny kunskap om flyktingarnas bakgrund och situation.

Synen på integration

I Närpes har kommunen och socialarbetare, tillsammans med arbetskraftsbyrån, utbildningen, hälso- och sjukvård och andra aktörer, det största ansvaret för flyktingarnas integration i kommunen. Invandrarnas eget ansvar ligger främst att de skall delta aktivt i de integrationsåtgärder som ordnas för dem till exempel uppgörandet av en integrationsplan för de tre första åren.

I de svenska kommunerna kan det vara oklart vem som har ansvar för integrationsfrågor och integration i kommunerna. Någon menar att det inte finns någon dokumenterad syn på integration i deras kommun utan bara personliga åsikter. Det finns en vilja att agera för att få tillstånd en lokal samarbetsavtal som sedan bör konkretiseras. Tjänstemännen menar att ansvaret ligger hos många och att flyktingmottagningen inte ensam kan integrera människor. Integration är en process där alla bär ansvar och som är allas intresse. Flera svenska tjänstemän anser att det finns lite samsyn inom kommunerna när det gäl-

ler integration liksom dålig kunskap om integration. Bland politiker talar man inte så mycket om vad som menas med integration. Det saknas kunskap om vad integration är och hur man kan nå den i praktiken. I en större svensk kommun anser man att det fattas integrationssamordnare i kommunen, någon som arbetar med helheten. Alla är överens att denna funktion behövs men ingen har fått något sådant uppdrag ännu. Politikerna i kommunen har helhetsansvaret men kan inte styra. Arbetet ”haltar” i brist på samordning och helhetssyn. Idag saknas mycket kompetens i kommunen och bland annat personer med invandrarbakgrund, som kan ge perspektiv. En annan tjänsteman menar att staten inte har tagit sitt ansvar och gett kommunerna sådana verktyg att man kan genomföra invandrapolitiken. Man har bara skapat ”tandlösa” dokument.

Både i Norge och Sverige anser man att staten har det grundläggande ansvaret för integrationen men att kommunerna har ansvaret lokalt tillsammans med olika aktörer i de kommunala förvaltningarna, arbetsförmedlingen, statliga verk och frivilligorganisationer. Rent praktiskt ser tjänstemännen sin egen roll som verkställare som får finna lösningar på problemen, utifrån det samhällssystem man har. Kommunen förvaltar de pengar man får från staten och organiserar mottagandet och integrationen av flyktingarna. I detta ingår även det attitydskapande arbetet och informationen till majoritetsbefolkningen. Vidare ansvarar kommunerna för att förse flyktingarna med bostäder, sörja för utbildning, få flyktingarna in på arbetsmarknaden etc. Man har ansvaret för individerna.

Samtidigt menar norska tjänstemän att flyktingarna själva har ett stort ansvar för sin integration. De måste delta i det program de valt och lära sig norska. Det gäller deras liv, och de måste vilja något. De gör sina val och får sedan ta konsekvenserna av dem. Flyktingar måste vara villiga till en omställning, själv söka information, organisera ting, sträva efter att lära känna språk och kultur i Norge, och vilja ta jobb. Flera understryker vikten av att flyktingarna är villiga att lära sig norska och att anpassa sig till det norska samhället.

Det är å andra sidan majoritetsbefolkningens ansvar att möta flyktingarna ”*med blanke ark*”. På samma sätt som det är flyktingarnas ansvar att anpassa sig till det norska är det majoritetsbefolkningens uppgift att aktivt medverka till att ta emot flyktingarna, att hjälpa dem in i det norska samhället och låta dem delta på alla arenor. Man måste lära sig om andra kulturer för att förstå och kunna ta emot, och man måste söka kontakt och vara en god granne.

Man menar i Norge att det är kommunerna som har huvudansvaret för flyktingarnas introduktion och det är de olika tjänstemännen själva som skall effektuera detta ansvar. De första sex månaderna är en kärna. Då skall flyktingarna lära norska som en del av ett introduktionsprogram. Vissa använder det som kallas ”*introduktionsordningen*” andra

använder ”MISAs venneforening”. Det är viktigt att flyktingarna inte isoleras under denna tid och att de får den service de behöver. Hälsoarbetet är en viktig komponent, men det har blivit nerotonat. Det är även viktigt att flyktingarna inte hamnar på socialkontoret, utan att de möter upp på flyktingmottagningen, deltar i norskundervisningen och att de kommer ut på arbetspraktik eller arbetsträning.

Även i Närpes liksom i de svenska kommunerna anses det också viktigt att man satsar mycket på att ge flyktingarna en introduktion som fungerar bra redan i början. Där bygger man upp ett samarbete både mellan andra aktörer i kommunen och flyktingarna och man ser till att mottagning upplevs så positivt som möjligt av flyktingarna redan från början.

En viktig uppgift för tjänstemännen i flyktingförvaltningarna i Norge är att hjälpa till att öppna dörrar samt att ”smörja” samarbetet med frivilligorganisationer och föreningar. Det anses finnas många synliga och osynliga hinder mot att genomföra det integrationssarbete som är flyktingkontorens uppgift. En tjänsteman menar att politikerna ofta är positiva, medan de kommunala förvaltningarna och administrationen är negativa. Tjänstemannen menar att det är viktigt vilken attityd som flyktingarna möter i den kommunala organisationen. Den kommunala organisationen är inte alltid lika positiv till att stödja flyktingarna som kommunens politiska ledning. Det finns en tendens att dra alla flyktingar över en kam och negativa händelser, uttalanden från norrmän, medieuppslag och skepsis slår blint mot alla flyktingar – oavsett bakgrund. Språket, brister i norskan, hindrar kommunikationen liksom stereotyper, som kan sättas i system i tjänsteapparat. Brev besvaras inte, papper kommer bort, saker följs inte upp. På sina håll är flyktingarbete inte viktigt.

Både svenska och norska tjänsteman efterlyser en tydligare politisk styrning. Det förekommer tidvis en kamp om resurser mellan de olika förvaltningarna. Tolkfrågan är konfliktfylld i Norge. Även mötet med hälsovården kan vara konfliktfylld liksom attityden till att ha psykiska problem. Det finns på sina håll mycket frustration på grund av brister i kunskap och information.

Vid sidan om introduktionen på arbetsmarknaden anser man i flera kommuner i Norge och Sverige att flyktingarnas språkinläring är den viktigaste faktorn för integration. Man menar att den som inte kan språket inte heller kan delta i samhället på lika villkor med ursprungsbefolkningen. Någon anser att integration handlar om en mångårig process och ömsesidigt givande och tagande och att integration i praktiken handlar om att få folk komma in och smälta in i samhället, att lära känna människor i lokalsamhället och umgås med dem och man inte bara se invandrare som arbetskraft. Man menar att det inte är integration om människor fungerar i arbetslivet men inte ha kontakt med majoritetsbefolkningen i landet. Integration är en ömsesidig process där människor kom-

mer i kontakt med varandra, lär känna varandra och accepterar varandra – att invandrare får kontakt med svenskar med olika nätverk och lär av varandra och tvärtom. Man anser vidare att det är viktigt att invandrare och flyktingar får en plattform och en trygghet i Sverige och ett vardagsliv som fungerar.

I Närpes liksom i de svenska kommunerna anses det viktigt att invandrarna som kommer till kommunen inte ska assimileras. Man uppmuntrar flyktingar att utveckla sin kultur, sin identitet och sitt språk samtidigt som de lever i den lokala kulturen.

Flyktingarnas situation i kommunerna

Flyktingarnas anses trivas i Närpes och vara relativt välintegrerade där. Även flera norska tjänstemän menar att de flesta flyktingar trivs i deras kommuner och hoppas på ett bra liv där, men att många även lider av hemlängtan. Många lever ett isolerat, men efter förhållandena gott liv. Flyktingarnas förhållanden och trivsel i kommunen anses bero på hur länge de har varit i kommunen. Både i Närpes, Norge och Sverige anses bosnier vara relativt välintegrerade i samhället. Vietnameserna i Närpes anses i början ha haft svårare att integrera sig i än bosnierna. I början sökte sig vietnameser trygghet hos landsmän som fanns i Finland. Med tiden har dock vietnameserna börjat utbilda sig mer och mer och gruppen har blivit allt mer integrerade i lokalsamhället. Även i Norge anses vietnameserna med tiden blivit relativt välintegrerade i samhället.

Det finns en varierande bild av hur integrerade flyktingarna anses vara i de svenska kommunerna. Någon menar att i hans kommun är flyktingar relativt integrerade och att lokalbefolkningen i grunden har en positiv inställning till dem. Flyktingar får synas. Människorna hälsar på dem, de blir sedda. Någon annan anser att det finns ganska lite kontakt mellan flyktingar och svenskar i hennes kommun och att folk i de mindre kommunerna inte är vana att möta invandrare. Det finns inga stora konflikter men det är inte heller helt konfliktfritt. Människor ser ofta flyktingar som en homogen grupp och det finns fördomar om olika grupper. Ett exempel är somalier, de har låg status och människor ”ser efter” att de till exempel inte skäl saker i affärer. Somalierna har det svårt både i Sverige och Norge. De utsätts för diskriminering och fördomar. Flera av tjänstemännen i Norge förefaller lite uppgivna vad gäller somaliernas integration. De problem man finner är viljan/förmågan att lära sig norska samt svårigheterna att komma in på arbetsmarknaden. Man talar om analfabetism, att de tidigare var nomader etc. Man menar att det lätt uppstår spänningar i de somaliska familjerna. De har flyttat från en situation där far hade auktoritet och sitt ansvar och mor hade sitt speciella ansvar. Det är svårare för männen än för kvinnorna eftersom far inte kan leva upp till auktoritet och ansvar, medan kvinnorna fortfarande har samma sysslor och ansvar. Ensamma somalis-

ka mödrar har det slitsamt eftersom deras föräldraroll inte är överförbar till norska förhållanden. I Somalia är det storfamiljen som bestämmer, reglerar plikterna. Rollspellet/praxis/plikter är helt annorlunda i Norge.

En grupp somalier som har det särskilt svårt är de som har fått tillfälligt uppehållstillstånd och som lever i ovisshet om de kommer att få stanna.

De familjer som anses ha mest problem i alla de tre länderna är de familjer där det förekommer psykisk ohälsa. Detta mönster går igen i flera kommuner. I flera svenska kommuner finns familjer som mår dåligt, men kommunerna har små eller inga resurser för att ta hand om dem. I något fall nämner man somatisk sjukdom som anledning till att familjen får svårigheter. I en kommun anser man att de som har det svårast är de som försöker hitta släktingar i hemlandet och oroar för dem.

Familjernas situation

I Närpes oroar man sig för gästarbetarfamiljers situation och särskilt för deras barns skolgång eller brist på sådan. Man oroar sig också för de flyktingbarn som lider av trauma. Även i de svenska och norska kommunerna finns en oro för flyktingbarn och särskilt för de barn som lider av trauma. Kompetensbrist kring barn och ungdomar handlar ofta om att man inte hittar grunden till varför vissa barn mår dåligt. Det behövs i alla kommuner mer kunskap om hur man upptäcker att ett barn lider av trauma och hur man ska behandla och möta sådana barn.

Tjänstemännen i de norska kommunerna anser att flyktingfamiljerna ofta klarar sig bättre än de flyktingar som kommer ensamma. Barnen går i skola, vilket ger struktur åt vardagen. Andra kämpar med det nya; att leva i kärnfamilj, att man och hustru skall dela hus och äta tillsammans, barnen pendlar mellan hemmet och det omgivande samhället. Någon nämner att de skilda värderingarna i hemmet och samhället kan ställa till problem för flickorna. Medvetenheten om familjernas situation är hög i Norge, och de flesta kommuner erbjuder förskola till alla flyktingbarn. Det kan däremot vara en utmaning att vissa inte önskar dagis- eller lekisplats. Ensamma mödrar med barn har mycket att göra och de stöttar varandra, tar mycket ansvar och vill vara hemma så länge som möjligt. Man har rådgivning till småbarnsfamiljer, särskilt stöd under graviditet osv.

Kompetensbrist kring barn och ungdomar i kommunerna handlar ofta om att man inte hittar grunden till varför vissa barn mår dåligt. Det behövs i alla kommuner mer kunskap om hur man kan se när barn lider av trauma. Vidare behövs det mer kunskap hur man ska behandla och möta barn med trauma.

Många av de invandrarbarn som är födda i Norge blir ”norska”, vilket kan resultera i kulturkollisioner. Särskilt nämns de muslimska flickorna. Någon tjänsteman anser att barnen är välintegrerade och de får sina behov täckta, men många barn saknar utrustning av olika slag. De små barnen har det bra i Norge. Det är däremot svårare att vara tonåring. Enstaka flyktingar anses ha svårt att få vänner och kontakt med etniska norrmän. Flickorna får passa de mindre barnen, och *barnevernet* har varit inkopplade på ett par fall i de undersökta norska kommunerna.

Skolan anses verka samlande i Norge. Pojkarna har det OK, det går bra i skolan, men de har det svårt med språket och skolan är frustrerad över den dåliga kontakten med föräldrarna. En kommun har en skola där man nu skall öppna ett specialdagis för flyktingbarn.

Det kan vara mer problematiskt med fritiden. Pojkarna har ett utbud av fritidsaktiviteter, medan flickorna är hemma. Flera kommuner menar att idrott, t.ex. fotboll är viktigt. De ungas fritidsaktiviteter är viktiga eftersom de påverkar inläringen av norska.

I flera svenska kommuner anses skolan vara relativt bra, men där fattas kunskap om hur barnen kan växa upp med positiv tvåkulturell identitet. Man anser att skolorna och skolpolitikerna borde ges utbildning kring främst tvåspråkighet. Man saknar mångkulturell helhetssyn i skolan.

Någon menar att det händer att flyktingar blir konservativa när de kommer till Norge, att de förskansar sig i sitt eget, till exempel religionen. Ekonomin är också ett problem. Man menar att integration är en tidskrävande process och brist på kunskap om andra kulturer stör processen.

Boendet

I Närpes bor invandrare, både flyktingar och gästarbetare i något sämre bostäder än lokalbefolkningen. De intervjuade svenska tjänstemännen menar att flyktingarna i deras kommuner blir hänvisade till de bostäder som är tomma eller de som är minst attraktiva för svenskar. I flera kommuner har just tillgången på tomma lägenheter varit en viktig orsak att de har tagit emot flyktingar. I de städer – Borlänge och Karlstad – där det finns så kallade invandrarstäta bostadsområden, har de flesta flyktingarna blivit hänvisade dit. Detta kan öka resursbristen i skolorna i områdena och hindra invandrarbarnens inläring av svenska.

Men att bo nära landsmän och andra flyktingar kan också ge viktig närhet och trygghet. Flera norska kommuner erbjuder bostäder så att flyktingarna kan ha kontakt med sina landsmän och hjälpa varandra. Ett exempel som nämns är att analfabeter får hjälp till barnomsorg, hjälp att läsa scheman och med att hitta på kontoren. I något fall har man konstaterat att för täta kontakter (*samfunn i samfunnet*) är negativt för bland annat inläringen och upprätthållandet av norskan. Flyktingarnas centrala boende kan vara positivt då de är beroende av kollektivtrafiken till dess de har arbete och råd att skaffa bil.

En kommun i Norge hyser flyktingar i allt från lägenheter till enbostadshus och man menar att ”de bor inte flott, kommunen har få bostäder, så man använder sig även av den privata bostadsmarknaden”. Flyktingarna reagerar av och till på standarden. Många har bott bättre förr, och de följer bostadsmarknaden i tidningarna, men de får nöja sig med det de får, eftersom det är dyrt att skaffa sig något eget. Flera kommuner har börjat sprida ut flyktingarna till flera tätorter i kommunen. Någon menar att de i startfasen bör ha kontakt med sin egen grupp, men man trots det placerar dem bland majoritetsbefolkningen. I några kommuner ser man att flyktingarna har en tendens att söka sig till varandra, och man påpekar att det finns en strävan att deras boende inte skall medföra ghetto-bildningar, så i viss mån kommer ansträngningarna i konflikt. De flyktingar som har etablerat sig på arbetsmarknaden skaffar sig ett boende som liknar majoritetsbefolkningens.

Arbete

De flesta av Närpes invandrarfamiljerna klarar sig själva både ekonomiskt och socialt sett medan flyktingfamiljerna har svårare att bli självförsörjande i kommunerna i Sverige och Norge.

Det är viktigt att konstatera att Närpes har en fungerande arbetsmarknad med stor efterfrågan på arbetskraft. Detta skiljer kommunen från de flesta kommunerna i den nordiska jämförelsen. I flertalet av de norska och svenska kommunerna råder arbetslöshet. Närpes har, vid sidan om flyktingarna, arbetskraftsinvandrare och invandringen ses av de flesta som något nödvändigt för att kommunens näringsliv skall fungera och utvecklas.

I alla kommuner, Närpes såväl som de norska och svenska i jämförelsen, ser man flyktingarnas delaktighet i arbetslivet som en av de främsta möjligheterna till integration. Man poängteras vikten av att flyktingarna kommer in på arbetsmarknaden och att de själva är aktiva i att söka arbete.

Trots att flera kommuner i Sverige arbetar hårt för att få flyktingarna in i arbetslivet är det svårt att nå resultat. Det som hindrar kommunerna att genomföra detta beror ofta på att kommunerna inte ha tillgång till så många praktikplatser som behövs eller på att det inte finns så många lediga arbetsplatser i de olika kommunerna. En annan sak som anses hindra att invandrarna kan få arbete är arbetsgivarnas fördomar mot invandrare. De är osäkra om invandrarna har den kompetens som krävs för arbetslivet i Sverige. Det finns en viss rädsla hos de svenska arbetsgivarna för att invandrarna inte skall klara jobbet och framför allt inte kan tillräcklig svenska. Någon påstår att även städfirmorna kräver dokumenterad kunskap i svenska.

Situation är svår när tillgången till jobb är begränsad och det finns rädsla för och fördomar om invandrare. Även kommunerna själva är dåliga på att anställa invandrare. Någon menar att förståelsen för att invandrare ska ha lika bra förutsättningar finns, men någonstans slår det inte genom i praktiken. Intresset finns men det saknas kunskap för att hantera mångfald. Någon annan menar att regelverket är ett hinder. Arbetsförmedlingen har sina regler och systemet svarar inte på dessa individers behov. I en kommun anser man att det är ett politiskt misslyckande att kommunen har så många arbetslösa invandrare. Kommunen har ingenting att erbjuda och därför måste andra aktörer in.

Bilden av flyktingarnas arbetssituation i Norge och Sverige är splittrad, men svårigheterna för flyktingarna att få arbete lyser fram liksom flyktingarnas frustration över att marginaliseras på arbetsmarknaden. En norsk tjänsteman anser att de flyktingar som har arbete i hans kommun har själva skaffat sig detta genom kontakter, men man har fått ta det arbete som funnits. Han menar att alla som använder sitt nätverk kan få arbete inom 1–2 år. Få somalier har emellertid fått arbete och många somalier – både kvinnor och män – saknar arbetslivserfarenhet. Man menar att ”de har en egen syn på arbetet och att de inte sätter någon stolthet i att arbeta”. Härvidlag skiljer de sig från majoriteten av flyktingar. En tjänsteman menar att analfabeter är uteslutna från arbetsmarknaden, även från praktikplatser. Många somalier blir beroende av socialbidrag, och har inte, så som tjänstemännen ser det, vare sig ambition eller förutsättningar för att få arbete.

Flyktingarnas deltagande i arbetslivet är viktigt för majoritetsbefolkningens syn på invandrare och flyktingar. De skall å ena sidan inte ”ta” arbetsplatserna från majoritetsbefolkningen, men å andra sidan skall de inte ligga samhället till last. I alla tre länderna anser man att om invandrarna får arbete så blir de automatiskt bättre accepterade i samhället. När flyktingarna inte får jobb uppstår det lätt även olika fördomar om dem och deras ovilja att arbeta.

Många flyktingar i Sverige och Norge är ekonomiskt beroende av samhället även efter introduktionstiden. I de kommuner i Norge och Sverige som har svårigheter med att

placera flyktingarna på arbetsmarknaden arbetar man hårt med att kunna ge flyktingar möjlighet till arbetspraktik.

Eftersom det är svårt för de mindre kommunerna i Sverige att skapa jobb för flyktingar försöker man hitta olika lösningar för deras försörjning efter det att de två introduktionssåren har tagit slut. De som får arbete under sex månader kommer in i arbetslöshetskassan, och kostnaderna för personens försörjning förs då över från kommunen till staten. Likaså får staten (genom arbetsförmedlingarna) ansvaret för eventuell fortbildning eller andra omställningsåtgärder. Andra uppmuntras att studera. Ytterligare andra blir socialbidragsberoende. De som inte ha fått jobb under introduktionstiden flyttar ofta ut från kommunen till större städer. Många tror att de blir lättare att få arbete där.

Hög arbetslöshet bland majoritetsbefolkningen minskar möjligheterna för flyktingarna att få jobb. Attityderna mot t.ex. afrikaner på arbetsmarknaden minskar ytterligare deras möjligheter att få arbete.

Samverkan med andra

Samarbetet och samverkan med andra myndigheter prioriteras högt i både Närpes och i de norska och svenska kommunerna. Företagen tillhör de viktigaste samarbetspartnerna. De medverkar till att ge flyktingarna arbetspraktik, kombinerad språk- och arbetsträning samt – inte minst – man försöker ordna riktiga jobb. Både i Närpes och Norge samverkar man mycket med den tredje sektorn och olika föreningar.

I Närpes försöker man dra in invandrarna i de vanliga fritidsverksamheterna såsom de musik- och idrottsverksamheter som erbjuds av staden. Bland viktiga partners i Norge finns Röda Korset, Lions Club och idrottsklubbar. Simskola och simning är populärt bland barn, och i någon kommun har *MISAs vennforening* öppnat ett flerkulturellt äldrecenter och arrangerat en internationell kvinnogrupp, en öppen förskola och annat. Det finns vidare samverkan med kyrka och frikyrka. En tjänsteman i Norge menar att frivilligorganisationerna borde kunna göra ännu mer för integrationsarbetet. På flera håll i Norge finns en frivilligcentral som arrangerar flyktingdagar och flerkulturella kvällar. Man menar i Norge att föreningslivet är okänt för många flyktingar, och därför har man fått arrangera kurser i föreningsliv, ett sätt att underlätta integrationen i denna annars slutna samhällssektor.

Synen på det egna arbetet

De som arbetar med flyktingmottagning i Sverige har olika bakgrund och ofta viktiga erfarenheter från tidigare. Det som är typiskt i de mindre svenska kommunerna är att man har närhet till flyktingarna. I en kommun kan flyktingarna komma till kontoret utan att beställa tid. De två personer som arbetar där sköter allt själva och rapporterar direkt till kommunstyrelsen. Man arbetar ofta tillsammans i ett litet team av två eller tre personer som delar arbetet på ett lämpligt sätt. En person kan till exempel arbeta ensam med papper och en annan med bostäder, löner, och tolk i ett team av två personer. Man arbetar ofta mycket självständigt och andra har sällan intresse och insyn i deras arbete. Arbetet kan därför bli ensamt och man hinner inte alltid göra det som man borde. I flera mindre kommuner anser man att de är bra på att samarbeta, och samordna olika saker. Som liten kommun har man nära vägar till varandra och beslutfattare, olika aktörer känner varandra. Det kan ibland uppstå konflikter i arbetet därför att flyktingmottagaren är en kvinna. Vissa manliga flyktingar kan ha svårare att lyssna på kvinnor. Om en man säger samma sak lyssnar männen på honom.

Det som anses viktigt i arbetet varierar. Någon menar att det är viktigt att nyckelpersoner i kommunen har gemensam grund för arbetet och positiv inställning till integration och att man samordnar olika aktörer samt att man jobbar med människors attityder och med sina egna och andras fördomar och att man erkänner dem. I en annan kommun ansågs det särskilt viktigt att man förstår flyktingarnas faser och att man orkar möta människor och känner sympati för dem.

Det anses vidare viktigt att

- hjälpa till så att flyktingarna hittar något meningsfullt att göra
- få människors vardag att fungera
- se till att invandrarna får arbete och rätt arbete i relation till sin kompetens
- invandrarna kommer in i fritidslivet och föreningslivet och integreras även genom det
- förbättra familjernas situation
- se till att skolan fungerar bra
- öka de sociala kontakterna mellan svenskar och flyktingar
- jobba med näringslivet och företag och försöka skapa kontakter för att flyktingar ska få jobb.
- bygga nätverk och att skaffa mer kunskap, experter, eller expertgrupper.

Det som anses svårt i arbetet är att

- det saknas en tjänsteman som har mandat att trycka på när det gäller invandrarfrågor
- det saknas mycket kompetens i kommunen, särskilt hos politiker och viktiga aktörer
- det saknas kunskap om integration i praktiken och t ex kunskap om tvåspråkighet

- det finns flyktingar som har fått tillfällig asyl, men det är oviss om de får stanna. Det är svårt att hantera att folk inte får stanna när man har jobbat så nära och så mycket med dem.
- man inte ha tillräckligt med kunskap om hur man ska möta människor som lider av flyktingtrauma
- när man möter problem man inte har resurser för eller kunskap om (tortyroffer och liknande)
- när man inte vet hur man ska gå vidare när familjerna mår dåligt och när man inte kan erbjuda dem den hjälp de behöver
- när man känner maktlöshet när invandrarna börjar bedöva sig med alkohol och man kan inte ge dem hjälp.

De intervjuade svenska tjänstemännen anser att de har lärt mycket av sina klienter.

Vilken kompetens saknas?

Många saknar kulturkunskap och kunskap om de flyktinggrupper som skall integreras i kommunen, deras kulturella bakgrund, orsakerna till deras flykt, deras speciella erfarenheter och begränsningar

- kunskap om flyktingtrauman och hur man ska bemöta människor med trauma
- kunskap om barnens situation
- kunskap om flyktingproblematik och flerkulturell kompetens
- kunskap allmänt inom det psykiatriska fältet, om psykiska problem, särskilt personer präglade av krigssituationer
- hur olika fritidsarrangemang genomförs
- flerkulturell pedagogik och flerkulturell förståelse på dagis, i skolan och hälsovården
- naturliga kontakter och nätverk till andra som arbetar med flyktingar
- kunskap hur andra arbetar med integration

I Norge anses en viktig fråga vara attityden hos den som arbetar med flyktingar. Man måste vara öppen och villig att lära sig något av dem man jobbar med. De som arbetar med flyktingar måste ha ett mått av flerkulturell kompetens, men det är viktigt att flyktingarbetet inte isoleras inom en förvaltning, utan att flyktingarna tas omhand av samma förvaltningar som tar hand om majoritetsbefolkningen. De anställda där måste ges utbildning och träning i flerkulturell förståelse. Det är även viktigt med integriteten. Vissa vill vara som far och mor för flyktingarna, men denna attityd ifrågasätts av tjänstemännen.

Närpes är, i jämförelse med de norska och svenska kommunerna, i en på många sätt lycklig situation. Kommunen ha bra tillgång till arbetsplatser. Detta ger de flyktingar och invandrare som kommer till kommunen goda möjligheter att bli självförsörjande och integrerade i samhället. Kommunen har utöver det en lång erfarenhet av flyktingmottagning och annan invandring. Där finns en etablerad nätverksgrupp kring flyktingmottagning och goda kontakter och nätverk med andra kommuner i Österbotten, som tar emot flyktingar. Detta gör kommunen till en bra flyktingmottagare. De resurser som fattas i kommunen kan lätt tillföras.